

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מו עמוד ב

אמר רבה בר ליואי: בעלה מפר לה כל שעה ושעה, והוא שבעל. והא אין בעל מפר בקודמין! כדרב פנחס משמיה דרבא, דאמר רב פנחס משמיה דרבא: כל הנודרת - על דעת בעלה היא נודרת. אמר אביי: ת"ש, קטן שלא הביא ב' שערות, רבי יהודה אומר: אין תרומתו תרומה, רבי יוסי אומר: עד שלא בא לעונת נדרים - אין תרומתו תרומה, משבא לעונת נדרים - תרומתו תרומה. סברוה: קסבר ר' יוסי תרומה בזמן הזה - דאורייתא. אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש - דאורייתא, אתי גברא דאורייתא ומתקן טבלא דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי גברא דרבנן ומתקן טבלא דאורייתא? לא, **קסבר רבי יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן. וסבר ר' יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן? והתניא בסדר עולם: +דברים ל'+ אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה - יש להן, שלישית - אין להן. וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם - ר' יוסי! ר' יוסי תני לה, ולא סבר לה. ה"נ מסתברא, דתניא: עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה - חייבת בחלה, ואינה נפסלת בטבול יום - דברי ר"מ ור' יהודה. ר' יוסי ור"ש פטריין מן החלה. סברוה: מאן דאמר תרומה דאורייתא - חלה דאורייתא, מאן דאמר תרומה דרבנן - חלה דרבנן. אי אמרת בשלמא, קסבר רבי יוסי חלה בזמן הזה דרבנן, אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, אלא אי אמרת חלה דאורייתא, אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא? ודלמא קסבר רבי יוסי תרומה בזמן הזה - דאורייתא וחלה דרבנן? וכדאדהר רב הונא בריה דרב יהושע. דאמר רב הונא בריה דרב יהושע, **אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי: אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן - חלה דאורייתא, שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו - נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר. ואמינא להו אנא: אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא - חלה דרבנן, דתניא: אי בבואכם - יכול משנכנסו לה שנים ושלושה מרגלים, ת"ל בבואכם - בביאת כולכם אמרתי, ולא בביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא - לא כולהו סלוק.****

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

דתניא: משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר: +ויקרא כ"ה+ וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן; יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר: לכל יושביה, בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין!

תוספות מסכת נדה דף מז עמוד א

לא כולהו סלוק - ואם תאמר והלא כל יושביה עליה קרינן לענין יובל לפי שמקצת כל השבטים עלו לפר"ת דאמר דיובל נהג בבית שני מהאי טעמא וי"ל דבבואכם משמע טפי בביאת כולכם ואם תאמר היכי ס"ד מעיקרא דתרומה בזמן הזה דאורייתא לרבי יוסי והוי סיעתא לר"ל דלעיל הא ר"ל גופיה סבר דלר' יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן בפרק הערל (יבמות ד' פא.) וי"ל דהוי מצי למימר וליטעמך.

תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

בזמן שאתה משמט כו' - **פירש בקונט' דהשמטת קרקע לא נהגא בבית שני** כדאמרי' בירושלמי בפרקין מנין שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית כו' **ובבית שני הואיל ולא נהג יובל שלא היו כל יושביה עליה לא נהגא שמיטה מדאורייתא** והא דאמרי' בערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין היינו מדרבנן וקשה לר"ת דהיה לו להביא ההיא דירושלמי ואפי' נאמר דסמיך אהיהא והך דהכא מייתי משום כספים אכתי קשה בריש מועד קטן (דף ב:) דפרין חרישה זריעה בשביעית מי שרי ומייתי הך דהכא והתם לא שייך כלל לאתווי אלא ההיא דירושלמי ונראה לר"ת **דהשמטת קרקע דהכא ודהתם לא איירי בחרישה זריעה אלא בשדות החוזרות לבעלים ביובל והשמטת קרקע קרי ליובל ולשביעית השמטת כספים דשמיטה משמטת כספים ולא יובל** כדאמרינן בהדיא בפרשת ראה אנכי ודריש לה מדבר השמיטה שמוט וה"ק בזמן שאתה משמט יובל אתה משמט שביעית כי ההיא דירושלמי **ואר"ת דבבית שני נהג יובל** דאמרינן בפרק ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) ואשמים איל צאן על אשמתם מלמד שכולן שפחות חרופות בעלו ושפחה חרופה היינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי ועבד עברי אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג כדאמר בס"פ המקדיש שדהו (ערכין דף כט.) ולא מסתבר לומר שהביאו על שבעלו שפחות חרופות בבית ראשון כדאשכחן בספ"ק דהוריות (דף ו.) שהביאו על ע"ז שעבדו בימי צדקיהו דבע"ז אשכחן דנחשדו אבל על שפחה חרופה לא אשכחן דנחשדו ועוד דהא נהג בתי ערי חומה בבית שני כדתנן במסכת ערכין (דף לא:) ומייתי לה לקמן במי שאחזו (דף עד:) בראשונה היה נטמן התקינו כו' ואמרינן נמי בסוף המקדיש שדהו (ערכין כט.) דבתי ערי חומה אין נוהגין אלא בזמן שיובל נוהג **ולא תיקון הלל פרוסבול לדורו שהרי היה בזמן הבית ודהלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה (שבת טו.) אלא לאחר חורבן דהוו ידעי דחרוב ביתא כדאמרינן בניזיר בפ' ב"ש (דף לב:) והא דבעי בסמוך לדריה תקין לאו לדריה ממש אלא לדור הסמוך אחר חורבן אי נמי ההיא בעיא אליבא דרבא דמשני הפקר ב"ד היה הפקר והא דאמר בסוף ערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין דמשמע דיובל לא נהג היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דלא חזרו עשרת השבטים שגלו ולא היו בגלות בכל אלא ב' שבטים וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה אבל במסקנא דאמרי' דירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו דהיו שם מ"ב שבטים ואף על גב שלא עלו כולם חשיב כל יושביה ומיהו קשה דזיל קרי בי רב הוא דבעזרא מני לכל י"ב שבטים.**

תרומה בארץ ובחו"ל בזמן הזה

תלמוד בבלי מסכת בכורות דף כז עמוד א

אמר רבא: תרומת חוצה לארץ אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות רב חמא יהיב ליה לשמעיה. **אמר שמואל:** תרומת חוצה לארץ בטילה ברוב. רבה מבטלה ברוב ואוכל לה בימי טומאתו. רב הונא בריה דרב יהושע, כי מתרמי ליה חמרא דתרומה, הוה רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלא דתרומה, ושקיל חד, מיכן ואילך - רמי חדא ושקיל חדא. **ואמר שמואל:** תרומת חוצה לארץ - אוכל והולך ואח"כ מפריש. **ואמר שמואל:** אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא במי שהטומאה יוצאה עליו מגופו, והני מילי - באכילה, אבל בנגיעה - לית לן בה. **אמר רבינא:** הילכך, נדה קוצה חלה ואוכל לה כהן קטן, ואי ליכא כהן קטן - שקלה לה בריש מסא, ושדיא בתנורא, והדר מפרשא חלה אחריתי, כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואוכל לה כהן גדול. רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא הוו קאזלי בארבא, סליק רב עמרם לאפנויי, אתאי ההיא איתתא עלת קמיייהו, אמרה להו: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה לארץ? אמר ליה רב נחמן לרמי בר חמא: כי הזאה יש לנו? אמר ליה רמי בר חמא: לא ליחוש ליה לסבא? אדהכי אתא רב עמרם, אמר להו, הכי **אמר רב:** **וטמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ:** ולית הלכתא כוותיה. **דאמר מר זוטרא משמיה דרב ששת:** טמא שרץ טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ; ולית הלכתא כוותיה.

רש"י מסכת בכורות דף כז עמוד א

בטילה ברוב - לאוכלה לזר ולא בעינן אחד ומאה ולאחר שעירבה ברוב חולין יכול לאכול זר או כהן בימי טומאה לאחר שביטלה. ולית הלכתא כוותיה - הש"ס קמהדר ליה.

תוספות מסכת בכורות דף כז עמוד א

תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב - להתירה לכהן טמא קאמר כדקאמר רבה מבטל לה ברוב (ואפילו) בימי טומאתו ולא כמו שפירש הקונטרס לאוכלה זר ולא בעיא אחד ומאה דבהדיא מוכח במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף זס). דאסורות לזר גבי חלת עובד כוכבים בארץ ותרומתו בחוצה לארץ מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת דדייק התם הא דישאל מדמעת משמע דאינה עולה לאכול לזרים אלא באחד ומאה. אוכל והולך ואח"כ מפריש - משמע דלא בעי מוקף מיהו הייתי יכול לפרש שבאחרונה לאחר שיפריש התרומה ישאר מכריו שיתקיים בו מוקף אבל בקונטרס פי' דאוכל והולך וישיר כדי תרומה ויפרישנה באחרונה. פסק והדר מפרשא חלה אחריתי - ...ונראה לרבי דבין הכא ובין התם אף במקום שהחמירו להפריש חלה שניה לא החמירו להפריש שתי תרומות דהא לא מצריך במשנה להפריש שתיים אלא בחלות ויש ליתן טעם שבחלה יש יותר לחוש שלא תשתכח משום דשייכא בכל אדם המגלגל עסתו אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות וממרחי תבואות. ולית הלכתא כוותיה - בהא דמצריך טבילה אלא אפילו טבילה לא בעי ולשון הקוב' לא משמע כן.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א

הלכה א

התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לא"י ורוב ישראל הולכין ושבין שם, והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לא"י.

הלכה ד

סוריא יש דברים שהיא בהן כא"י ויש דברים שהיא בהן כח"ל, והקונה בה קרקע כקונה בא"י לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל בסוריא מדברי סופרים.

הלכה ה

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא, והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות. +/השגת הראב"ד/ ורבינו הקדוש התיר בית שאן וכו'. א"א לא התיר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן שהן מדרבנן אף בא"י. +

הלכה ו

נמצא כל העולם לענין מצות התלויות בארץ נחלקת לג' מחלוקות, א"י, וסוריא, וח"ל, וא"י נחלקת לשנים, כל שהחזיקו עולי בבל חלק א', וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד חלק שני, וח"ל נחלקת לשנים, ארץ מצרים ושנער ועמון ומואב המצות נוהגות בהם מד"ס ונביאים, ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

הלכה כו

התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושלם ראשונ' וכמו שהן עתידין לחזור בירושלם שלישית, לא כשהיו בירושלם שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה. +/השגת הראב"ד/ התרומה בזמן הזה וכו' עד שהן עתידין לחזור בירושלם שלישית. א"א לא כיון להלכה יפה דהא קי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאורי' והוא עצמו נראה שכן כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא. +

רמב"ם הלכות תרומות פרק ז

הלכה א

כהן טמא אסור לאכול תרומה בין טמאה בין טהורה שנאמר איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל, אי זהו קדש שאוכלין אותו כל זרע אהרן זכרים ונקבות הוי אומר זו תרומה, אלא שכל טמא האוכל תרומה טהורה חייב מיתה בידי שמים, ולפיכך לוקה שנאמר ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא, וטמא שאכל תרומה טמאה אף ע"פ שהוא בלאו אינו לוקה שהרי אינה קדש.

הלכה ב

אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשן ויצאו שלשה כוכבים /בינוניים וזה העת כמו שליש שעה/ אחר שקיעת החמה שנאמר ובא השמש וטהר עד שיטהר הרקיע מן האור ואחר יאכל מן הקדשים.

הלכה ח

תרומת ח"ל הואיל ועיקרה מדבריהן אינה אסורה באכילה אלא לכהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, והן בעלי קריין זבין וזבות ונדות ויולדות, וכולן שטבלו מותרין לאכילה אף על פי שלא העריב שמשן, אבל טמאי מגע טומאות בין שנגע במת שאי אפשר לנו היום לטהר ממנו בין שנגע בשרץ אינו צריך לטבול לתרומת חוצה לארץ. +/השגת הראב"ד/ תרומת ח"ל וכו' אף על פי שלא העריבו שמשן. א"א אין זה מחזור שהרי אמרו בגמרא אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן אבל אינה עצמה אחר טבילה לא והטעם דגזרינן בגדול משום זיבה אי נמי אחר טבילה אטו קודם טבילה ומשום הכי היכא דאיכא קטן לא יהיבין לגדול ע"י טבילה וכן כתב הרב ז"ל בהלכותיו. +

הלכה ט

לפיכך כהן קטן שעדיין לא ראה קרי וקטנה שעדיין לא ראתה דם נדה אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, והמצורע הרי הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו והוא שיטמא אותו כהן מיוחס אבל קודם שיטמאנו הכהן טהור הוא.

רמב"ם הלכות תרומות פרק יב

הלכה א

אסור לטמא את התרומה של ארץ ישראל כשאר הקדשים ולא יביאנה לידי טומאה ולא יפסידנה אלא אוכל הטהורה ומדליק הטמאה, ומותר לטמא תרומת חוצה לארץ בטמאות של תורה, ואף על פי שאינה טמאה אלא בארץ העמים שהיא מדבריהם מפני שעיקר חיובה מדבריהם, לפיכך נדה קוצה לה חלה בחוצה לארץ שאינה מוזתרת אלא לאכלה לא ליגע בה כמו שביארנו.

הלכה כ

לא יתן אדם תרומה לשומר גתו, ולא בכור לשומר עדרו, ולא מתנות לרועה בהמתו, ואם נתן חילל אלא א"כ נתן להם שכר שמירתן תחילה, ורשאי ישראל לומר לישראל אחר הא לך סלע זו ותן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי או בן אחותי וכל כיוצא בזה.

הלכה כא

בד"א כשהיו הבעלים רוצים ליתן אותם לאחד משני כהנים אלו או לאחד משני לויים אלו בחנם ואמר לו חבירו הא לך ותן לזה, אבל הבעלים שאמרו לכהן או ללוי הא לך חלק זה בטובת הנאה ה"ז אסור, וכן אסור לעשות סחורה בתרומות אף ע"פ שהוא לוקח מכהן ומוכר לכהן.

רמב"ם הלכות תרומות פרק יג

הלכה יא

תרומת חו"ל מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו ולא עוד אלא אם היה לו יין של תרומת ח"ל נוטל ממנו לוג אחד ונותן עליו שני לוגין חולין ונמצא הכל שלשה ואח"כ נוטל מיין של תרומה לוג ונותן לתוך השלשה ומגביה מארבעתן לוג ושותה, וחוזר ומשליך לתוכן לוג אחר וחוזר ונוטל לוג ושותה, וכן נותן לוג תרומה ונוטל לוג מן התערובת עד שיכלה כל היין של תרומה, ונמצא שנטל כמה לוגין בשני לוגין של חולין. +/השגת הראב"ד/ תרומה ח"ל וכו' עד בשני לוגין של חולין. א"א טועה בזה שאינו כן בכורות וענין זה אסור הוא שהרי מחצה למחצה הוא. +

טור יורה דעה הלכות תרומות ומעשרות סימן שלא

הלכות תרומות ומעשרות ומעשר עני וראשית הגז:

מפני שאין נוהגין תרומות ומעשרות בארצות אלו אין רצוני להאריך בהם אף על פי שמצינו בכמה מקומות בתלמוד שהיו מפרישין תרומות ומעשרות בח"ל פי ר"י דהיינו דוקא במקומות הקרובים לא"י כמו עמון ומואב ומצרים ובבל שחייבום חכמים בתרומות ומעשרות גזירה אטו א"י אבל באלו המקומות הרחוקים מא"י לא חייבום אבל בא"י נוהגין וכתב הרמב"ם שאינו אלא מדרבנן שאפילו בימי עזרא לא היה דאורייתא כיון שלא עלו כולם ולא היו כל יושביה עליה ונ"ל דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה דכתיב בה בבואכם ודרשינן מינה בביאת כולכם אבל לענין תרומות ומעשרות לא בעינן שיהא כל יושביה עליה ומ"מ איכא מ"ד דהאידנא אינו אלא דרבנן שבטלה קדושת הארץ משגלו ממנה אבל ר"י פי' שהם דאורייתא דקדושה שנייה שקדשו בימי עזרא לא בטלה הילכך הזרוע בא"י חייב להפריש תרומות ומעשרות לפי סדר שנות השמיטה...

בית יוסף יורה דעה סימן שלא

ב ומ"ש אבל בארץ ישראל נוהגין. כתב כן כדי לכתוב על זה דברי הרמב"ם ומה שכתב הוא ז"ל לחלוק עליו. ודברי הרמב"ם הם בסוף פרק א' מהלכות תרומות (הכ"ו) ומ"ש עליו רבינו דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה כבר נזכר זה בדברי הראב"ד ז"ל (בהשגות שם) שכתב עליו לא כיוון להלכה יפה דהא קיי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות (פא.) תרומה בזמן הזה דאורייתא והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואם איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא עכ"ל. ומה שהקשה דקיי"ל כרבי יוחנן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא אינה קושיא דהתם בפרק הערל (יבמות פב:) אליבא [דתנא] דסדר עולם הוא דאמר רבי יוחנן דתרומה בזמן הזה דאורייתא אבל לרבנן לא היא בזמן הזה אלא מדרבנן ואפילו רבי יוסי דהוא תנא דסדר עולם אמרין בפרק יוצא דופן (נדה מו:) דתני לה ולא סבר לה אלא תרומה בזמן הזה דרבנן [ו]סבירא ליה כרבנן. ועוד יש לומר דאפילו מאן דאמר התם תרומה בזמן הזה דאורייתא היינו לומר דקדושה שנייה קדושה לשעתה ולעתיד לבוא ואילו היו עולים כולם בימי עזרא היו מתחייבים בתרומה מדאורייתא ואפילו אחר שחרב הבית וגם הרב המגיד בפרק ב' מהלכות איסורי ביאה (ה"ג) כתב להעמיד דברי הרמב"ם. ומ"ש והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר אם מה שכתב (שם ה"א) התרומה ומעשרות אינן נוהגים אלא בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית אין משם ראייה דהתם הכי קאמר אין מצוה זו תלויה בבית קיים אבל מכל מקום תלויה היא בביאת כולם וכמ"ש בסוף הפרק (הכ"ו) ואם מ"ש (שם ה"ה) כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קידשוה קדושה שנייה העומדת לעולם ולעתיד לבוא יש לומר דהתם לא לענין תרומות ומעשרות מן התורה קאמר אלא לענין שאר דברים התלויים בקדושת הארץ. ואם תמצי לומר דלענין תרומות ומעשרות נמי קאמר כדמוכח סיפא דמילתיה שכתב והניחו אותם המקומות שהחזיקו עולי מצרים וכו' ולא פוטרים מן התרומה ומעשרות יש לומר דהכי קאמר קדושה שנייה אף לתרומות ומעשרות מדאורייתא אילו היו עולים כולם והשתא דלא עלו כולם אף על גב דלא קדושה לתרומה ומעשרות מדאורייתא מדרבנן מיהא קדושה. ומ"ש ואם איתא להאי מילתא בחלה הוא דאיתא כלומר דאמרין בפרק יוצא דופן (מז.) ובפרק ב' דכתובות (כה.) אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דכתיב בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא לא כולהו סלוק והרמב"ם דיליף אף לגבי תרומה מדכתיב (ויקרא כה ב) כי תבואו ביאת כולכם משמע אפשר דבשום דוכתא מייתי להאי דרשה ויש קצת הוכחה לדבריו מדאמרין בפרק הפועלים (ב"מ פט.) דשבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא במעשר והשתא איכא למימר ומה אם בזמן שנתחייבו בחלה לא נתחייבו במעשר בזמן שלא נתחייבו בחלה אינו דין שלא יתחייבו במעשר: וסמ"ג (עשין קלג קצז:) כתב על דברי הרמב"ם כלשון הזה וראיתו נראית מדאמרין בנזיר (לז.) ובפס' (מד.) גבי קופות הנח לתרומה מתבואות ישראל מדרבנן ואינו אומר קסבר משמע שסובר שכך הלכה ועוד שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפרק הערל (פב:.) אליבא דרבנן דרבי יוסי משמע דסבירא להו שכן הלכה ולרבי יוחנן הוי תרומה דרבנן לרבנן והלכה כמותו לגבי ריש לקיש וכן פוסק ר"י (יבמות שם: תוד"ה ירושה) רק שאומר שבימי עזרא היתה מן התורה עכ"ל:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תרומות ומעשרות סימן שלא

דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן מקבלם, ואם הם דאורייתא או דרבנן, ובו קמ"ו סעיפים.

סעיף א

א] התרומות ומעשרות א אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגים אפילו ב] בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם. וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל. ב ג] סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות ד] מדברי סופרים. ה] ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

סעיף ב

ו] בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא ג אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא. הגה: ד ז] <א> ויש חולקין, וסבירא להו דחייבין עכשיו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אך לא נהגו כן (טור בשם ר"י).

סעיף יט

לה] ל תרומה גדולה, ל ו] בזמן הזה לז] שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה, שיעורה כל שהוא. הגה: לח] ונותן בזמן הזה לט] לכל כהן שירצה, בין חבר מן] בין עם הארץ, מא] ואפילו אינו מיוחס רק שמוחזק בכהן, והוא שורפה, לא מב] <ח> ויכול להניחה ולשרפה, (עד) מג] שיכול ליהנות ממנה בשעת שריפתה. מד] אבל זר אסור ליהנות ממנה בשעת שריפתה, מה] אם לא שכהן נהנה עמו. מו] אבל שאר הנאות שאינו מכלה אותה, מותרת אפילו לזרים (טור). מז] כהן שאוכל אצל ישראל, לב נותן בנר שמן של תרומה, ואף על פי שעומד הכהן והולך לו, לג אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו (מרדכי פ' אלמנה לכה"ג). מח] וכל זה מיירי לד בתרומה שהוכשרה, דאז נטמאת ומותר לשרפה. <ט> אבל אם לא הוכשרה, שלא נטמאת, אסור לשרפה. מט] וטוב להכשיר אותה

לה נ] קודם מירוח, כדי שתקבל טומאה (ד) ויהא מותר לשרפה (טור). נא] ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא נקרא מעשר ראשון לו <י> ונותנו ללוי. לז נב] וי"א אף לכהן (טור). ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגו' (במדבר יח, כד) ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל וגו' (במדבר יח, כא) ואח"כ מפריש מהשאר אחד מעשרה, והוא נקרא מעשר שני, נג] והוא לבעליו, ובסימן זה יתבאר משפטיו, ועליו נאמר: עשר תעשר (דברים יד, כב) ועל הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה לח מהשבוע, ובשנייה וברביעית ובחמישית. נד] אבל בשלישית ובששית מהשבוע, אחר שמפרישין מעשר ראשון מפרישין מהשאר מעשר ראשון, ונותנים לעניים, והוא נקרא מעשר עני. נה] ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני, לט ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי וגו' (דברים יד, כח - כט) מ נו] שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע, מפרישין בשנת השמיטה בארץ מצרים מא נז] ובעמון ומואב מעשר ראשון ומעשר עני. מב ובארץ שנער, מפרישין בה מעשר שני, כמו ברוב השנים. נח] ושנת השמיטה האמיתית היתה מג שנת השי"ג (נט) וי"א אם עובד כוכבים מכר פירות בשביעית לישראל, ס] וגמר מלאכתו ביד ישראל, (ה) חייבים בתרומה ומעשר, ומפריש מעשר עני כדון עמון ומואב) (ב"י וכן כתב כפתור ופרח).

סעיף כ

מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה ונותנו לכהן, והוא נקרא תרומת מעשר, ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר וגו' (במדבר יח, כו) (א) ודין תרומת מעשר כדון תרומה גדולה; סב] מיהו אפילו האידיא בעיני ליתן כשיעור) (ב"י בשם הרמב"ם).

חלה בארץ ובחו"ל בזמן הזה

משנה מסכת חלה פרק ד

משנה ח

[ח] רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת מכזיב ועד הנהר ועד אמנה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור מן הנהר ועד אמנה ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדה ולילודות ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכל כהן:

תלמוד בבלי מסכת בכורות דף כז עמוד א

...ואמר שמואל: תרומת חוצה לארץ - אוכל והולך ואח"כ מפריש. ואמר שמואל: אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא במי שהטומאה יוצאה עליו מגופו, והני מילי - באכילה, אבל בנגיעה - לית לן בה. אמר רבינא: הילכך, נדה קוצה חלה ואוכל לה כהן קטן, ואי ליכא כהן קטן - שקלה לה בריש מסא, ושדיא בתנורא, והדר מפרשא חלה אחריתי, כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואוכל לה כהן גדול...

ספר הלכות גדולות סימן ה - הלכות חלה

[עמוד קי] ... אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה ואכיל לה כהן קטן או מאן דטביל לקיריו. והיכא דליכא קטן שקלה פורתא בריש מסא ושדיא בתנורא ומיפרשא אחריתי כדי שלא תשתכח תורת חלה, ואכיל לה אפילו כהן גדול.
[עמוד קיא] ותרומה ומעשרות בזמן הזה נוהגין בארץ ישראל, וחלה בארץ ישראל אין מפרישין אלא אחת ושורפין אותה.

רש"י מסכת בכורות דף כז עמוד א

כהן קטן - ולא גדול מפני שהטומאה יצאה עליו מגופו ואם טבל לקריו הרי הוא כקטן ל"א להכי נקט כהן קטן שלא ראה קרי ולא יצאה טומאה מגופו ובשאלתות דרב אחאי מפרש הכי.
ברי' מסא - פורגון דכמה דאפשר לאיזדהורי מזדהרא מליגע בה מאחר שקראה לה שם.

תוספות מסכת בכורות דף כז עמוד א

הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן - יש קצת תימה אמאי נקט כהן קטן והלא אפילו גדול יכול לאוכלה אחר שטובל וטהר מקריו ואי משום טורח טבילה והלא גם בא"י טובלין לתרומה וגם בבבל היו טובלים לתרומת חוצה לארץ כדמשמע לעיל דלא אכיל לה רבה ברוב אלא בימי טומאתו וברי' בנות כותים (נדה דף לב.) שהטבילה קודם לאמה לסוכה שמן של תרומה ונראה לר"י מתוך כך דאין לחלה זו שיעור ולפי שדבר מועט הוא נותנה לכהן קטן...
ברי' מסא ושדי לה בתנורא - פי' בקונטרס דכמה דאפשר לאיזדהורי מליגע בה מאחר שקרא עליה שם מיזדהר וקשיא לפירושו דהא בנגיעה אמרו דלית לן בה ולגמרי שרי ליגע אלא נקט ריש מסא לפי שדרך להפך בו גחלים ועצים כמו שפי' בקונטרס מסא פורג"א בלע"ז ויכול להכניס יפה החלה בתנור בתוך האור ונראה דמסא היינו מרדא שרודין בו את הפת כדמשמע בתענית (דף כה.) גבי דביתהו דר' חנינא דקאמר לה שיבבתה אייתי מסא דקא חרכא ריפתא וקאמרין התם אף היא להביא מרדא נכנסה אבל מתארא יכול להיות פורגון"ן כמו שפי' הקונטרס בפ"ק דחגיגה (דף ד:) גבי [מרים] מגדלא דרדקי שקלתיה למתארא וקא מהדרא תנורא שהיתה אוחזת האוד של תנור שקורין מכבדת את התנור ולפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה כגון סופגנין ודובשנין בפ' כל שעה (פסחים דף לז.) וכדאמר טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה נקט שקיל לה בריש מסא דכשבא לרדותה שורפה ומשליכה באש בראש המרא עצמה.
פסק והדר מפרשא חלה אחריתי - משמע שלא החמירו להפריש חלה שניה אלא היכא דליכא כהן קטן ולא כהנהו מקומות דקתני במסכת חלה (פ"ד מ"ח) שלעולם מפרישין שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן דאותן מקומות קרובין לא"י ומתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה וטעונה שריפה דגזרו עליה שלא לאוכלה אפילו כהן טהור גמור מחמת שהיא טמאה ולכך מפרישין לעולם של אור וחלה שניה שלא תשתכח תורת חלה כדמפרש נמי הכא אבל כאן בבבל שזה רחוק מארץ ישראל ולא מתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה ולא גזרו עליו שום איסור מחמת טומאה עצמה ולכך התירוה גם לכהן טמא כיון דלא יוצאה עליו מגופו וגם התירו לבטל ברוב והשניה אוכל כהן גדול אפילו זב דלא מפליג הכא כלל דאע"ג דבחלה שניה דהתם תנן (גם זה שם) ואסורה לזבין ולזבות ולנדות ולילודות ואין ללמוד דהא דהכא לאוסרה לזבים ולזבות שהיא בבבל רחוק מא"י וגם אינה טעונה להפריש אלא היכא דליכא כהן ממקומות הקרובים הקבועים להפריש שתי חלות לעולם ויש פירושים שמוגה בהם דהך חלה אחריתי דהכא אין קורא עליה שם חלה דלית ליה תורת חלה ומסתברא דאינה מדמעת דאע"ג דתרומת חוצה לארץ מדמעת כדתניא במנחות בפ' רבי ישמעאל (דף) ושמא אפילו השניה במקומות השנויים במשנה אינה מדמעת...

וכי הזאה יש לנו - ולא היה נראה לומר שכשנטמאין במת היו הולכין ומזין בארץ וחוזרים ואוכלים בתרומה דמשום טומאת חוצה לארץ לא חשו בחלת חוצה לארץ אבל בכל הטומאות דאורייתא אסור כל זמן שלא טבל כיון דמן התורה אפילו לחולין כי אין סברא שתקנו חלת כהן בחוצה לארץ שאין יכול לאוכלה אלא אם כן ילך ויזהר בארץ ישראל ומטומאת המת אי אפשר להזהר דאע"ג דצריכין ליזהר מחמת כהונתם מכ"מ מטומאת חרב שהיא כחלל אפילו על ידי אהל כדמוכח בנזיר בפ' כהן גדול (דף נג:) שמאהיל על חרב כמאהיל על המת ובריש אהל' מוכח שהשפוד נעשה כחלל ע"י אהל המת מאותם לא היו יכולים ליזהר וגם אין צריכין לפרוש כממת כדתניא בריש תוספתא דאהלות כל טומאת המת שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן

מוזהר עליה ולהכי מסתברא שבלא הזאה וטבילה היו אוכלין אותה וצריך לפרש מתוך הלכה זו דהא דתנן במסכת חלה (פ"ד מ"ח) מן הנהר עד אמנון ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן כו' וטבול יום אוכלה ר' יוסי אומר א"צ טבילה ואסורה לזרים כו' בטבול יום דבעל קרי מיירי ושרי בלא הערב שמש אף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו דאי בטמא מת וכי הזאה יש לנו ור' יוסי אומר אפילו בעל קרי א"צ טבילה תדע מדקתני סיפא ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילודות ולא חשיב בעל קרי והיה דסיפא לא צריכא אלא לר' יוסי כדקאמר בירושלמי לרבי יוסי נצרכא אף על פי שכתוב בה לר' יהודה דומה טעות סופר ולר' יוסי גרסינן ואגב גררא אפרש תחלה המשנה (שם) דתנן שלש ארצות לחלה מא"י עד כזיב חלה אחת מכזיב עד הנהר ועד אמנון שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור שמקום טומאה הוא ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהם בטהרה מחמת שסמוך הוא לארץ העמים וחלותיהן טעונות שריפה ולכך מפרישין שתי חלות אחת לאור שהיא חלה טמאה דאורייתא שפירותיהן גדילין בא"י ואחת לכהן שלא תשתכח תורת חלה ושל אור יש לה שיעור כדמפרש בירושלמי מפני שהוא מדברי תורה ושל כהן אין לה שיעור מפני שהוא מדברי סופרים והדר קתני ומן אמנון ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור ומפרש בירושלמי ושל אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושתייהן מדברי סופרים והדר קתני וטבול יום אוכלה ר' יוסי אומר א"צ טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילודות ונאכלת עם הזר על השלחן וניתנת לכל כהן והיא המשנה דמיתיי בריש כל הבשר (חולין דף קד). אלא שהש"ס מביאה שם בקוצר וכן דרך הש"ס להאריך ולקצר כשמביא משניות מטהרות ומזרעים ומשנה הלשון כפי הצורך... והוא וניתנת לכל כהן הוי פירושא לכל כהן אפילו לכהן עם הארץ אף על פי שתרומת (עם) הארץ אינה ניתנת אלא לכהן חבר שישמרנה בטהרה ובתרומת חו"ל לא גזרו שמא יאכלה בימי טומאתו וכן משמע דומיא דמה ששינוי אחר משנה זו ואלו ניתנין לכל כהן וחשיב בהדייהו הזרוע והלחיים והקבה וראשית הגז וכיוצא בהן מידי דלא שייך בהו איסור טומאה ומכ"מ אם יש חבר ועם הארץ לא יתן לעם הארץ כדאמר בפרק הזרוע (חולין דף קל:): מנין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ שנאמר לתת מנת למחזיקים תורת ה' מחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאיין מחזיק אין לו מנת ולא כמו שפירש הקונטרס בכל הבשר (שם דף קד): דלכל כהן אתא לאשמועינן שאפילו אין מחזיק יתנו לו חלת ח"ל דהא משנה שאחר זו אי אפשר לומר כן דקחשיב בה מתנות דאמרי עלייהו שאין ניתנות אלא למחזיקים אלא ודאי היכא דליכא חבר מיירי הכא א"נ אפילו איכא חבר אלא שאינו צריך למתנות יתנו לעם הארץ עני שמצווים להחיותו שאם לא יתנו לו יצטרכו ליתן לו חולין והשתא דפרישית הא דקתני טבול יום אוכלה היינו טבול יום (קא בעי לה) ולא בעי הערב שמש ואף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו נראה לומר דה"ה חלת האור בבבל ודידן אף על פי שאסורה למי שטומאה יוצאה מגופו לא בעיא הערב שמש ואין להחמיר יותר מחלת כהן דההיא משנה ומאן דמחמיר בה לאוסרה בטומאת שרץ שרי לטמא שרץ לאחר טבילה ומיהו אין ראייה כל כך כי שמא אף על פי שהחמירו בה בטמא שרץ קודם טבילה כמו בבעל קרי בטבול יום דשרץ שמא הקילו בה יותר ובהלכות גדולות כתוב בהלכות חלה אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן או מאן דטביל לקריו ועוד כתוב בהלכות גדולות דחלה בא"י אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ונראה דעכשיו כיון ששורפין אותה לפי שאין להם הזאה בכל א"י צריך להפריש שניה כמו מכזיב עד הנהר ועד אמנון שמפריש חלה שניה שלא תשתכח תורת חלה.

רמב"ם הלכות ביכורים פרק ה

הלכה ה

אין חייבין בחלה מן התורה אלא בא"י בלבד שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ וגו', ובזמן שכל ישראל שם שנאמר בבואכם ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם כמו שביארנו בתרומה.

הלכה ו

פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה, ופירות הארץ שיצאו חו"ל פטורין שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בין על פירות הארץ בין על פירות חו"ל. /+השגת הראב"ד/ פירות הארץ שיצאו חו"ל כו'. א"א פירוש דבר תורה אבל חייבין מדרבנן בשתי חלות. +

הלכה ז

מפרישין חלה בח"ל מדברי סופרים כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, ואין מביאין חלות חו"ל לארץ כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם ואם הביא מניחה עד ערב הפסח ותשרף בתרומה.

הלכה ח

שלשה דינין לחלה בשלש ארצות, כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב מפרישין בה חלה אחת כשיעור והיא נאכלת לכהנים, ושאר א"י שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל שהיא מכזיב ועד אמנון מפרישין בה שתי חלות האחת נשרפת והאחת נאכלת, ומפני מה מפרישין בה שתי חלות מפני שהחלה הראשונה טמאה שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא, וקדושה ראשונה בטלה משגלו, והואיל והיא א"י מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה ושורפין אותה, ומפרישין חלה שנייה ונותנין אותה לכהן לאכלה, כדי שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טומאה ידועה לכל, וזו שנייה אין לה שיעור אלא כל שרוצה מפריש מפני שהיא מדבריהם, וכל הארץ מאמנה ולחוץ בין בסוריא בין בשאר הארצות מפרישין שתי חלות, אחת לשריפה כדי שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת, ואחת לאכילה כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, והואיל וזו וזו מדבריהם מוטב לרבות בנאכלת לפיכך של שריפה אין לה שיעור אלא כל שהוא, ושל אכילה אחד ממ"ח, ומותרת לזבים ולזבות ואין צריך לומר לשאר טמאים. /+השגת הראב"ד/ ומותרת לזבים ולזבות. א"א נ"א אסורה לזבים ולזבות ואין צ"ל לשאר טמאים. +

הלכה ט

בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל א"י אחד ממ"ח ושורפין אותה מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה, ומכזיב עד אמנון מפרישין שנייה לכהן לאכילה ואין לה שיעור כשהיה הדבר מקודם.

הלכה י

חלת חו"ל אף על פי שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריהם אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו והם בעלי קריין וזבות ונדות ויולדות ומצורעין אבל שאר הטמאים במגע שאר הטומאות אפילו טמאי מת מותרים לאכלה, לפיכך אם היה שם כהן קטן בחוצה לארץ בין בסוריא בין בשאר ארצות ורצה להפריש חלה אחת מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה וא"צ להפריש שנייה. +/השגת הראב"ד/ ואין צריך להפריש שנייה. א"א כבר כתבנו מה שנראה לנו מן הגמרא ומהלכות הרב. +

הלכה יא

וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו אף על פי שלא העריב שמשו ואף על פי שהו' טמא מת ה"ז מותר לאכול החלה הראשונה ואינו צריך להפריש שנייה בחו"ל, כל המפריש חלה מברך תחלה אקב"ו להפריש חלה בין בארץ בין בחו"ל, וכשם שמברך על הטהורה כך מברך על הטמאה, לפיכך אין האיש ערום מפריש חלה שאינו יכול לברך, אבל האשה הערומה שישבה וכל פניה טוחות קרקע מברכת ומפרשת חלה. +/השגת הראב"ד/ כל המפריש. א"א כתב רב אחא ז"ל וקורא לה שם ואומר הרי זו תרומה. +

הלכה יב

הנדה וכיוצא בה מברכת ומפרשת חלת חו"ל שאינה מזהרת על מגעה אלא על אכילתה ואם היה שם כהן קטן או כהן שטבל שהיא מותרת לו לאכילה כמו שביארנו ה"ז מותר לאכלה עם הזר על שולחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערבה שוה בשוה, ונותנין אותה לכהן ע"ה מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים [ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו שהוא אסור, ואם רצה לאכול תחלה] ואח"כ יפריש החלה בחוץ לארץ מותר שאין עיקרה אלא מדבריהם.

הלכה יג

החלה נקראת תרומה לפיכך אינה ניטלת אלא מן המוקף כתרומה ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה.

הלכה יד

וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה כך בחלה, וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום מזה על זה כך בחלה, וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה, וכל האוכל תרומה אוכל חלה.

טור יורה דעה הלכות חלה סימן שכב

הלכות חלה:

כתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה מלמד שחייב כל אדם להפריש חלה מעיסתו וליתנה לכהן ואין לה שיעור מן התורה אפילו כל שהוא רק שלא יעשה כל העיסה חלה אלא ישייר ממנה מעט וחכמים נתנו בה שיעור כאשר יתבאר ואין חיוב זה אלא בארץ דכתיב באכלכם מלחם הארץ ומדברבן נוהג אפילו בחו"ל ובזמן שהיה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא חלה אחת ונאכלת לכהן ובמקומות הקרובות לה ב' חלות א' לאור וא' לכהן ועתה שאין טהרה בא"י א"א לכהן לאכול שם החלה אלא נשרפת וכתב בה"ג שא"צ להפריש אחרת לכהן וכ"כ הרמב"ם אבל בשאר המקומות כתב שצריך להפריש שתיים כבראשונה וי"א כיון שאין חלה נאכלת בא"י גם בשאר המקומות אין צריך להפריש אלא אחת ולשורפה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שצריך להפריש שתיים בכל המקומות בין בארץ בין בחו"ל בד"א כשאין שם כהן טהור אבל אם יש כהן קטן שלא ראה קרי או גדול שטבל לקרויו א"צ להפריש אלא א' ואין לה שיעור אפילו כל שהוא והקטן או הגדול שטבל לקרויו אוכלה ואם אין כהן קטן או כהן גדול שטבל מפריש ב' אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור ומותר אפילו לזבין ולזבות ונדות ויולדות ואינה אסורה אלא לזרים ומדברי הרמב"ם יראה דדוקא בחו"ל שעיקר חיוב מדברבן שרי לכהן קטן או גדול שטבל לאוכלה אבל בא"י אין להם לאכול שתרומת א"י אסורה אפילו לטמא מגע אפי' אינה דאורייתא וכ"ש דאיכא מ"ד שהיא דאורייתא אפי' האידינא שקדושה שנייה לא בטלה ובימי עזרא נתחייבו בחלה אף על פי שלא עלו כולם:

בית יוסף יורה דעה סימן שכב

ד - ה ובזמן שהיתה טהרה בארץ לא היו מפרישים אלא חלה א' ונאכלת לכהן ובמקומות הקרובות לה ב' חלות וכו'. בפרק בתרא דחלה (מ"ח) תנן רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל עד כזיב חלה אחת מכזיב עד הנהר ועד אמנון שתי חלות א' לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור מן הנהר ועד אמנון ולפנים שתי חלות א' לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילודות: ופירש הרא"ש בריש פרק כל הבשר (חולין פ"ח סי' ד) מכזיב עד הנהר ועד אמנון לפי שהמקום כתומה טמאה לכך אמרו שחלותיהן נשרפות ותקנו להפריש עוד אחרת ויאכלנה הכהן שלא תשתכח תורת חלה ושל אור שהיא מדברי תורה צריך להפריש כשיעור חלה ושל כהן שהיא מדברי סופרים אין לה שיעור. מנהר ועד אמנון ולפנים ב' חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת ושתייהם מדברי סופרים. וטבול יום אוכלה פירוש טבול יום דקרי אף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו הקילו חכמים באותה חלה שנייה שאינה אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה רבי יוסי מיקל טפי וקאמר דאף טבילה אינה צריכה ואסורה לזבים וכו' וקאמר בירושלמי (חלה ה"ד) לרבי יוסי נצרכה ואף על גב דמתירים לבעל קרי אסר לה להני בלא טבילה דעל כרחך בלא טבילה איירי דאי בשטבלו איירי לרבנן נמי נצרכה אלא ודאי הני נמי שרו כי היכי דשרי טבול יום דבעל קרי אף על גב דטומאה יוצאה מגופו דאין לחלק אחר שטבל בין טומאה חמורה לטומאה קלה וטומאה שאינה יוצאה מגופו שרי לרבנן כמו בעל קרי לרבי יוסי דאי מצרכי טבילה בטומאת מת תיקשי להו כדמקשינן בפרק עד כמה (כז:) וכי הזאה יש לנו ואי אפשר ליזרה מטומאת מת וגם צריך ליטמא לקרוביו ולמה תקנו חלה שנייה לכהן אם אי אפשר לאוכלה. וחלה דידן שאנו מפרישים עתה

יש לה עוד דין אחר דגרסינן בפרק עד כמה (כז.) אמר רבינא הלכתא נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלא לה בריש מסא ושדיא ליה בתנורא והדר מפרשא לה חלה אחריתי כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואכיל לה אפילו כהן גדול **נמצא היכא דאיכא כהן קטן שאוכל החלה אין צריך להפריש חלה אחריתא. ובחלה שלישיית דמתניתין אף על פי שגם היא בחוצה לארץ צריך לעולם להפריש שתי חלות ואותה של אור אינה נאכלת כלל דומיא דחלה שנייה דמכזיב ועד הנהר ועד אמנון לפי שהיו סמוכים לארץ ישראל ומתחזיא חלה דידהו כחלת ארץ ישראל טמאה גזרו טומאה עליה שלא לאכלה כהן טהור גמור בשביל שהיא טמאה וההיא דפרק עד כמה איירי במקומות הרחוקים מארץ ישראל כגון מקום האמוראים שהיו בבבל ולא מתחזיא כחלת ארץ ישראל ולא גזרו עליה איסור מחמת טומאת עצמו ואמר שהיא נאכלת לכהן קטן שלא יצא טומאה מגופו ולא יפריש אחרת כיון דזו נאכלת ונראה דהוא הדין נמי דשריא לכהן גדול שטבל לקריו אף על פי שלא העריב שמשו ומסתברא שלא להחמיר בה יותר מבחלת כהן שמפרישים הסמוכים לארץ ישראל וכן כתב בעל הלכות (הל' חלה טו ע"ד) וא"ת אמאי קאמר נותנה לקטן כיון דשריא אפילו לגדול שטבל לקריו וי"ל לפי שאין שיעור לחלת חוצה לארץ ולפי שדבר מועט היא נותנה לכהן קטן וכמו שהקילו בחלת בבל כשיש כהן קטן ולא הצריכו לשורפה ולהפריש אחרת לכהן כמו לאותן הסמוכים לארץ ישראל כך הקילו בשנייה להתיר גם לזבים וזבות נדות ויולדות דלא מפליג התם בכהן גדול המותר בחלה שנייה בשום טומאה ואף על גב דהחמירו בחלה שנייה של הסמוכים לארץ ישראל לאסרה לזבים וזבות שהרי החמירו גם בחלת האור יותר ועוד שהרי השנייה קבועה] בסמוכים להפרישה לעולם וברחוקים אין צריך להפריש כשיש כהן או גדול שטבל לקריו לכך הקילו בה טפי ולא אסרוה אלא לזרים ותימה הוא האידינא שברוב המקומות אין מפרישין חלה שנייה אף כששורפין הראשונה וי"ל דבימי האמוראים היו אוכלים תרומה טהורה בארץ ישראל כי היה להם אפר פרה כדאמרין (חגיגה כה. נדה ו:): חבריא מדכו בגלילא ולכך הצריכו גם בחוצה לארץ להפריש חלת כהן שלא תשתכח תורת חלה אבל האידינא שבטלה אפר פרה ואין חלה נאכלת בארץ ישראל אף בחוצה לארץ אין צריך להפריש חלת כהן וכן כתב בעל הלכות וחלה בארץ ישראל אין מפרישין אלא אחת ושורפין אותה וכל שכן בחוצה לארץ ומנהג טוב להפרישה כי הסברא נוטה להיפך כיון שאין חלה נאכלת בשום מקום כל שכן תשתכח תורת חלה ולמחר יבנה בית המקדש ויהיו סבורים שאינו דין שתאכל שום חלה עכ"ל הרא"ש ז"ל: וכלל דבריו בפירושא דמתניתין ומ"ש על ההיא דפרק עד כמה הם דברי התוספות שם פרק כל הבשר (קד. ד"ה חלת חו"ל) ופרק עד כמה (כז. ד"ה פסק) וסמ"ג (עשין קמא רג): וגם מה שכתב בסוף דבריו לחלק בין זמן האמוראים לזמן הזה כן כתב סמ"ג. והטעם שכתב למה לא נהגו להפריש ב' חלות בחוצה לארץ כן כתב ר"ש בפירוש המשנה (פ"ד מ"ח ד"ה של אור) וגם הרשב"א בפסקי חלה שלו (שער ד) כתב שנראה מהמשנה דבכל חוצה לארץ היה בדין שיפרישו שתי חלות א' לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור א' מארבעים ושמונה ושמעתי שעדיין יש מקומות נוהגים כן אבל בכל הארץ וכן בצרפת אין נוהגין אלא בחלת האור ובלא שיעור ור"ש נתן טעם לדבר וכתב שכן כתב בעל הלכות גדולות דחלת חוצה לארץ אין מפרישין אלא חלה א' ושורפין אותה ואף הרמב"ם כתב כן עכ"ל. וכן המנהג פשוט שלא להפריש אלא חלת האור בלבד וכתב ספר התרומה (ס' פ) שהטעם לפי שצריך לשמרה מזרים וגוים וגם פעמים שנותנים אותה בקערה במרק רותח ועתה אסור זר לאכול בקערה: וז"ל הרמב"ם (ביכורים פ"ה ה"ט - יא) בזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל אחד מארבעים ושמונה ושורפין אותה מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה ומכזיב ועד אמנה מפרישין שנייה לכהן לאכלה ואין לה שיעור כשהיה הדבר מקודם. חלת חוצה לארץ אף על פי שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריהם אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה מגופו והם בעלי קריים וזבים ונדות ויולדות ומצורעים אבל שאר הטמאים במגע הטומאות אפילו טמאי מת מותרים לאכלה לפיכך אם היה כהן קטן בחוצה לארץ בין בסוריא בין בשאר ארצות ורצה להפריש חלה אחת מפריש א' מארבעים ושמונה ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי או לקטנה שעדיין לא ראתה נדתה ואינו צריך להפריש שנית. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו אף על פי שלא העריב שמשו ואף על פי שהוא טמא הרי זה מותר לאכול החלה הראשונה ואינו צריך להפריש שנית בחוצה לארץ עכ"ל. והר"ן כתב בפרק אלו עוברין (פסחים יד: ד"ה וכתב) דאפשר דמי שטומאה יוצאה מגופו אינו מותר בתרומת חוצה לארץ בטבילה לבד בלא הערב שמש. ועל פי מה שכתבתי יתבאר דברי רבינו:**

מ"ש ובזמן שהיתה טהרה בארץ לא היו מפרישין אלא חלה א'. היינו דתנן מארץ ישראל ועד כזיב חלה א': ומ"ש ובמקומות הקרובות לה שתי חלות וכו'. היינו דתנן מן הנהר ועד אמנה ולפנים ב' חלות א' לאור ואחת לכהן:

ומ"ש ועתה שאין טהרה בארץ ישראל אי אפשר לכהן לאכול שם החלה אלא נשרפת. זה פשוט:

ומ"ש בשם בעל הלכות גדולות שאין צריך להפריש אחרת לכהן. כן כתב התוספות בפרק עד כמה (כז: ד"ה וכו') בשמו ומיהו כתבו אחר כך ונראה דעכשיו כיון ששורפין אותה לפי שאין להם הזאה בכל ארץ ישראל צריך להפריש שנייה כמו מכזיב ועד הנהר ועד אמנון שמפריש חלה שנייה שלא תשתכח תורת חלה:

ומ"ש שלמד מדברי הרמב"ם דדוקא בחוצה לארץ וכו' אבל בארץ ישראל אין להם לאכלה וכו'. כן משמע ודאי מדבריו בהדיא: ומ"ש וכל שכן דאיכא מאן דאמר שהיא מדאורייתא אפילו האידינא וכו'. כלומר אף על גב דהרמב"ם כתב בפרק ה' מהלכות בכורים (ה"ה) דבימי עזרא לא נתחייבו בחלה מדאורייתא לפי שלא עלו כולם מכל מקום סבר דכיון דבארץ ישראל עיקרה דאורייתא אסורה אפילו לטמא מגע כל שכן דאיכא מאן דאמר דאף בזמן הזה היא דאורייתא משום דסבירא ליה דבימי עזרא נתחייבו בחלה אף על גב דלא עלו כולם וכיון דבימי עזרא נתחייבו מן התורה גם עכשיו חייבים מן התורה דקיימא לן קדושה שנייה לא בטלה והיינו רבנן דבי רב דהוו יתבי ואמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא וכמו שכתבתי איתא בפרק יוצא דופן (מז). ובפרק ב' דכתובות (כה). ואף על גב דמשמע התם דלית הלכתא כוותיהו אלא כדאפיך להו רב הונא בריה דרב יהושע לא נמנע רבינו מלכתוב דאיכא מאן דאמר דאף בזמן הזה היא דאורייתא כיון דהנך רבנן הוה סלקא דעתך למימר הכי: ודע שזה שכתב הרמב"ם (ה"י) דמצורע הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו כתב בפרק ז' מהלכות תרומה (ה"ט) דהיינו דוקא כשיטמא אותו כהן מיוחס אבל קודם שיטמאו הכהן טהור הוא:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות חלה סימן שכב

הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

מצות עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן, שנאמר: ראשית עריסותיכם תרימו תרומה (במדבר טו, כ). א] וראשית זה א (א) אין לו שיעור מן התורה, אפילו הפריש כשעורה, פטר את העיסה. והעושה כל עיסתו חלה, לא עשה כלום, <א> עד שישיר מקצת. ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה. ב והנחתום העושה למכור בשוק, מפריש אחד ממ"ח. ג ואם נטמאה העיסה בשוגג או באונס, אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח.

סעיף ב

ב] **אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד**, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו, יט) **ובזמן שכל ישראל שם** שנאמר בבואכם (במדבר טו, יח) ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם. **לפיכך חלה בזמן הזה ד אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם.**

סעיף ג

מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל.

סעיף ד

<ב> **ג' דינים לחלה בשלש ארצות:** ה כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב, מפרישין בה חלה אחת, כשיעור, והיא נאכלת לכהנים; ושאר ארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, ו שהיא מכזיב ועד אמנה, מפרישין בה שתי חלות, הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת; והשנייה אין לה שיעור, ונותנים אותה לכהן לאכלה. ז וכל הארץ מאמנה ולחוץ, ג] בין בסוריא בין בשאר ארצות, מפרישין שתי חלות, הראשונה אין לה שיעור, והיא נשרפת; והשנייה, א' ממ"ח, ונאכלת, ומותרת לטמאים ד] אפילו לזבים וזבות. ה] **ובזמן הזה, שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ח (ב) ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה. ומכזיב ועד אמנה, מפרישין שנייה לכהן לאכילה, ואין לה שיעור, כשהיה הדבר מקודם.**

סעיף ה

<ג> **חלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדבריהם, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, והם בעלי קריים וזבים וזבות ונדות ויולדות. אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, ו] אפילו טמאי מת, מותרים לאכלה. ט ז] לפיכך, ח] בין בסוריא בין בחוצה לארץ, אם רצה להפריש חלה אחת, מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי, או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה, <ד> ואינו צריך להפריש שנייה. ט] וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו, אף על פי שלא העריב שמשו (ז] וי"א שצריך הערב שמש) (הר"ן פ' אלו עוברין), הרי זה מותר לאכול חלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. הגה: יא] וי"א כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר מקומות אין צריכין להפריש רק חלה אחת, ולשרפה (טור בשם י"א ושאר פוסקים). <ה> וכן ג] המנהג פשוט בכל מדינות אלו, שאין מפרישין רק חלה אחת יב] בלא שיעור, ושורפין אותה כמו שהיו עושין כשמפרישין שתי חלות, שחלת האור לא היה לה שיעור. ומ"מ נוהגין ליטול כזית (מהרי"ל). יג] והאוכל חלה, אפילו בחוצה לארץ, מברך תחלה על המין שרוצה לאכול, ואח"כ מברך: אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה (כל בו והוא מל' הרמב"ם סוף הלכות תרומה). יד] וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, (ד] דישאל אסור ליהנות ממנה (מהרי"ק וכן הוא בתוספות פ' כל שעה). ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת.**

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנז

מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ מוטב שימעט בה לכן טוב לקרב העיסה יחד בשעת הפרשת חלה דשמא יש בהן שלא היה בה שיעור ואם לא הפריש מן העיסה יתנם בסל והסל יצרפם לחלה ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה אפילו צירוף סל א"צ אלא יקרב כל הכרות יחד ויטול מאחד על כולם אפילו אם שכח ואכל קצת יפריש על המותר **דחלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש**. הלש עיסה ב"ט של פסח במקום שאין כהן לא יקרא לחלה שם עד שתאפה שאם יקרא לה שם לא יהא רשאי לאפותה כיון שאין כאן מי שראויה לו ואם יניחה כך תחמיץ ואינו רשאי לשרפה שאין שורפין קדשים ב"ט הלכך לא יקרא לה שם עד אחר אפיה ואז יצרף הכל בסל ויפריש אחת על הכל ואם שכח וקרא לה שם יטילנה לצונן ואז לא תחמיץ אבל במקום שיש שם כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו גדול שראה קרי וטבל לקריו יכול לקרות לה שם מפני שראוי לו ע"י שיבטלנה ברוב ויאכלנה בימי טומאתו וחלה שנייה הנאכלת לכהן יפרישנה ויאפנה כמו בשאר ימות השנה שמותרת לכהן לאוכלה אפילו לבדה בימי טומאתו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון דחזיא ליה אם איתה אמרינן הואיל דהלכה כרבה דאמר הואיל ומוטב שלא לקרות לה שם א"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנז

דין הנהגת החלה בעיסת מצה, ובו ב' סעיפים.

סעיף א

מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה (א) שלא להרבות בה משום חשש חימוץ, * ומוטב שימעט בה, לכן א <א> טוב (ב) לקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה (ג) שישקו זו בזו, (ד) <ב> דשמה יש בהם שלא היה בה כשיעור. (ה) ב ואם אי אפשר להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות, יפרישנה (ו) אחר אפייה מיד, * שיתן כל המצות (ז) [ג] בסל * והסל מצרפם לחלה; וזהו הדרך היותר נכון. הגה: <ג> ואם היה בו שיעור חלה (ח) ושכח להפריש, יפריש (ט) אחר כך (י) ואפילו צירוף סל ג [ד] לא צריך. ואם לקח ממקצת העיסות, וממקצת לא לקח, ונתערבו, צריך ליקח חלה (יא) מכל אחד ואחד או ילוש עיסה אחרת (יב) ויקח ממנו ג"כ על אותן שנתערבו. (יג) ואם מכיר מצה אחת שחייבת בחלה, נוטל ממנה על האחרות (הגהות מיימוני פ"ג ומרדכי ר"פ אלו עוברין ובי"ב בשם תוספות פ"ק דביצה).

סעיף ב

הלש עיסה ביום טוב של פסח, (יד) ד לא יקרא שם לחלה עד שתאפה, שאם יקרא לה שם (טו) <ד> אינו רשאי לאפותה. ואם יניחנה כך, (טז) ה תחמיץ (יז) <ה> ואינו רשאי לשרפה בי"ט. ואם שכח וקרא לה שם, (יח) ו יטילנה (יט) לצונן וימנענה מלהחמיץ. הגה: (כ) ואם יש כהן ז [ט] קטן שלא ראה קרי, (כא) <ו> או גדול ח שטבל לקריו, מותרים לאפות החלה בשבילו (טור). ויש אומרים (כב) ט שאין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כהן (מהרי"ו). יש אומרים דמותר לו (כג) ביום טוב ללוש <ז> פחות מכשיעור, כדי לפטור עצמו מן החלה (ר"ן ריש אלו עוברין).

משנה ברורה סימן תנז

(כ) ואם יש כהן וכו' - המחבר מיירי בחלת א"י שאינה נאכלת לכהנים בזמן הזה שכולנו טמאי מתים ונטמאת החלה ואסורה להאכיל אפילו לכהן טהור ולפיכך אסור לאפותה ביום טוב בכל גווני וע"כ לא הזכיר פרטים אלו והרמ"א מיירי בחלת חו"ל שאינה אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו כגון זב או בעל קרי אבל כהן הטהור מזב ומקרי כגון כהן קטן פחות מבן ט' שנים ויום א' [לא] שאינו מטמא בקרי [לב] וגם מן הסתם לא ראה זיבה כיון שהוא פחות מבן ט' או גדול שטבל לקריו רשאי לאכול חלת חו"ל כמ"ש ביו"ד סימן שכ"ב לפיכך כתב הרמ"א דאם יש כהן קטן וכו' דאף שקרא לה שם חלה רשאי לאפות אף ביום טוב שהרי ראוייה לאכילה:

(כא) או גדול שטבל לקריו - ר"ל אע"פ [לג] שלא העריב שמשו [לד] וטוב ליזהר שיאכל מיד אחר טבילתו ולא יטיל מים בין טבילה לאכילה שמא יטיל מים חלוקים או עכורים שיש בהן חשש קרי ויהא אסור לאכול חלה זו עד שיחזור ויטבול: (כב) שאין מאכילין וכו' - שאין מחזיקים אותו ככהן ודאי דדלמא נתחללה אחת מאמותיו. ומ"מ לדינא דעת הרב כדעה הראשונה דנותנין לקטן או לגדול שטבל לקריו [ש"ך ביו"ד סי' שכ"ב אות ט'] וכתב הפמ"ג ומ"מ לא ראיתי לנהוג כן אף בפסח. ובמדינותינו יש באיזה מקומות שנותנין לכהן גדול שטבל לקריו בפסח ועיין במ"א שכתב טעם למה דוקא בפסח המנהג ליתן:

קדושת הארץ בזמן הזה

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

תניא, ר' ישמעאל בר' יוסי: למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום, אבל ראשונות בטלו משבטלה קדושת הארץ. **קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא.** ורמינהי, א"ר ישמעאל בר' יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: +דברים ג' ששים עיר כל חבל ארגוב כל אלה ערים בצורות! אלא למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום; קידשום? הא אמרינן דלא צריך לקדשינהו! אלא מנאום; ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון - כל מצות הללו נוהגות בה, **מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא!** איבעית אימא: תרי תנאי וליבא דר' ישמעאל. ואיבעית אימא: חד מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה; דתניא, ר"א בר יוסי אומר: אשר לוא חומה - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. **מאי טעמא דמ"ד: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא?** דכתיב: +נחמיה ח' ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה; ואומר: +דברים ל"ו והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, **מקיש ירושתך לירשת אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו.** ואידך? דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה, ואגין זכותא עלייהו כי סוכה. והיינו דקא קפיד קרא עלייהו דיהושע, דבכל זכותא כתיב יהושע והכא כתיב +נחמיה ח' ישוע, בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי. והא כתיב: אשר ירשו אבותיך וירשתה! הכי קאמר: כיון דירשו אבותיך ירשת את.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף ז עמוד א

העיד רבי יהושע בן זרוז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו... דאמר ר' שמעון בן אליקים משום ר' אלעזר בן פדת שאמר משום ר' אלעזר בן שמוע: הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, וקסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית.

רש"י מסכת חולין דף ז עמוד א

הרבה כרכים כבשו עולי מצרים - וקדשום בקדושת הארץ ולא כבשום עולי בבל לקדשם בשניה ולכך לא כבשום דקסברי הואיל והותרו הותרו דקדושה ראשונה בטלה דכי קדשה יהושע לשעתה קדשה ולא לעתיד לבא כשגלו בימי נבוכדנצר ולא רצו להחזיר קדושתה כדי שיהא מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית שאין נוהגת בחוצה לארץ ויסמכו עליהן עניים ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני ובית שאן מהן היתה ואותן שקדשו הן לא בטלו בחורבן שני כדאמרינן ביבמות בהערל (דף פב): והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה ירושה ראשונה ושניה יש להם שבטלה ירושה ראשונה ונקראת שניה ירושה אבל ירושה שלישית אין להם שהשניה לא פסקה הלכך בימי רבי נהגו איסור בארץ.

תוספות מסכת חולין דף ו עמוד ב

והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו - משמע דאין מעשר נוהג בחוצה לארץ וכן משמע בע"ז בפ' רבי ישמעאל (דף נח:). דקאמר ריש לקיש איקלע [לבצרה] חזיניה דאכלי פירי דלא עשרו אסור להו אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר [דבצרה] לאו היינו בצר [דבצרה] בחוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ותימה דבפרק עד כמה (בכורות כז.) מוכח כולה שמעתתא דתרומה נוהגת בחוצה לארץ ואין לומר כדפי' הכא בקונטרס דדוקא תרומת דגן תירוש ויצהר דהוי בארץ דאורייתא בחוצה לארץ הוי מדרבנן אבל בשאר פירות לא דהא בפ"ק דביצה (דף יב:) גבי אושפיזכניה דרבה בר בר חנה הוה ליה איסורייתא דחרדלא משמע הסוגיא דחייב במעשר ובריש כיצד מברכין (ברכות לו.) רבי אליעזר אומר צלף מתעשר האביונות והקפריסין רבי עקיבא אומר אין מתעשרין אלא האביונות בלבד ואמר רב יהודה צלף ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ופריך ולימא הלכה כרבי עקיבא ומשני ה"א אפילו בארץ קא משמע לן בחוצה לארץ ולימא כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אי אמר הכי ה"א הני מילי מעשר ירק וצלף דבארץ גופה דרבנן אבל ערלה דבארץ דאורייתא לא משמע בהדיא דמעשר ירק וצלף נוהג בחוצה לארץ ואומר ר"ת דהכא ובפרק רבי ישמעאל (ע"ז דף נח:). איירי בדמאי דאינו נוהג בחוצה לארץ כדתנן במסכת דמאי (פ"א מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי אבל ודאי טבל חייב בכל מקום וכן משמע דמירי הכא בדמאי מדפריך לקמן ודילמא רבי מאיר נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר דלא שרי אלא בדמאי וקשה מירושלמי דפרק ג' דדמאי רבן שמעון בן גמליאל שלח ליה רבי יוסי ברבי אתרוג ואמר ליה זה בא לידי מקסרין ולמדתי ממנו שלשה דברים שהוא ודאי ושהוא טמא ושלא בא לידי אחר שהוא ודאי שפירות קסרין ודאי ושהוא טמא שמרביצין עליו מים פי' והוכשר ולא בא לידי אחר שאילו בא לידי אחר היה מעשר ממנו על זה ואם תאמר ודילמא עישר והוצרך להודיעו משום הכשר ויש לומר דאם לא היה אלא דבר אחד היה רבי יוסי מודיעו בפירוש ופריך וליעשר ממנו עליו ומשני אין דרך בני אדם ששולחין לחביריהן דברים חסרים ופריך ולא מתניתין היא רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו משנה היא באותו פרק שר' יוסי מתיר לשלוח לחבירו ודאי טבל ובלבד שיודיעו שאינו מעושר ושמה היה ביד רבי יוסי אחר ומה שלא עישר לפי שהודיעו שעל כן היה אומר זה בא לידי מקסרין ומשני אף על גב דפליג אדרבנן לא הוה עבד עובדא כוותיה ופריך ולא מפירות המותרין בקסרין הם דרבי התיר קסרין והתיר בית שאן ומשני רשב"ג קודם רבי הוה משמע דלאחר שהותר היה פטור אפילו ודאי דהוה אתרוג ודאי הוה וצ"ל ולא מפירות דמותרין בקסרין דהתם בירושלמי בפרק ב' דדמאי אמרינן אלו

המינין האסורין בבית שאן ואלו המינין האסורים בקסרין פי' משום דמאי משום דאלו מינין היו רגילין באלו המקומות לבא מא"י והידועין שלא באו מארץ ישראל פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי כפי' ר"ת ופריך והלא אתרוג מפירות המותרין שאין מביאין אותן מא"י אלא בקסרין עצמה גדל ומודו רבנן דמותר לשלוח ודאי בחוצה לארץ בהודעה ולא נחלקו אלא בטבל בא"י וא"כ מנא לן שלא בא ליד רבי יוסי אחר ואפילו היה בידו אחר היה יכול לשלוח ודאי טבל בהודעה בחוצה לארץ אפילו לרבנן ומשני דעדיין לא הותרה קסרין בימי רבי יוסי והיו מחזיקין אותה בחזקת א"י ומיהו במקום אחר מצא ר"י בירושלמי במסכת חלה פ' שתי

נשים דירק בחוצה לארץ אינו נוהג בו לא מעשר ולא תרומה ובשאר פירות נוהגת תרומה גדולה אבל לא מעשר אבל דגן תירוש ויצהר חייבין לגמרי בין בתרומה בין במעשר והכי איתא התם אמר ר' יוחנן רבותינו שבגולה היו מפרשין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלום מאן נינהו הרובים תרגמוניא א"ר זעירא רב יהודה בשם שמואל אומר חלת חוצה לארץ ותרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפרש ר' אבא בשם רבי שמואל אמר לא חשו אלא לתרומת דגן תירוש ויצהר ומשמע דקאי אר' יוחנן דאמר דבגולה היו מפרשין תרומות ואתא רבי אבא לאשמועין דדוקא בדגן תירוש ויצהר היו מפרשין תרומות ומעשרות ולא דוקא נקט תרומה דהוא הדין מעשר אבל שאר פירות לא חשו לענין מעשר אלא לתרומה גדולה כמו שמפרש רבי שילא בשם ר"ש אח"כ ר' שילא בשם ר"ש אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו דתני איסי בשם רבי עקיבא מעשרות לירק מדבריהם פירוש שאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לשאר פירות דאסמכו רבנן אקרא ולפי זה לא קשיא מידי מהך דשמעתין דרבי מאיר אכל עלה של ירק וההוא דמסכת ע"ז דאכל פירי דלא מעשרן בשאר פירות קאמר שהורמה מהן תרומה גדולה אבל לא מעשר ובברכות (דף לו.) לא גרסינן ירק דבצלף איירי ולא ירק הוא ול"ג נמי מעשר אלא הני מילי גבי צלף דכל שאר פירות אינו נוהג מעשר אלא תרומה וכן הוא בספרים מדויקים ואהיהא דבירושלמי דקאמר שבאו הרובין ובטלום סמכינן עכשיו שאין אנו מפרשין תרומות ומעשרות ור"ת מפרש דאין השדות חשובות כמו שלנו לפי שנותנין מהן מס ולפי זה בימיהם לא היו מפרשין אלא מהנהו דלא יהבי טסקא דאיכא דלא יהבי כדאמר בהמקבל (ב"מ קי.) ארעא דלית לה כרגא וטסקא מאי ועוד יש לפרש שמא הרחוקים מארץ ישראל כמונו לא תקנו חכמים ועוד יש מפרשים שנמצא בירושלמי דהא דקאמר דמכזיב ולהלן פטור מן הדמאי לאו דוקא דמאי אלא אף מן הודאי ואהא סמכינן.

חידושי הרמב"ן מסכת חולין דף ו עמוד ב

שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן על ידו. פרש"י ז"ל קסבר ר' מאיר לאו מארץ ישראל היא, ומעשר דגן בחוצה לארץ נוהג מדרבנן הואיל ובארץ מדאורייתא אבל מעשר ירק דבארץ גופה דרבנן לא גזור עליה בחוצה לארץ, דאי מארץ ישראל אף על גב דר' מאיר אחר החורבן היה קיי"ל מעשר בזמן הזה דאורייתא וירק דרבנן דקדושה דעזרא קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא כדקתני התיר רבי את בית שאן מכלל דשאר מקומות נוהג בהן, וקשיא לי אם כן היאך התיר רבי על ידו דלמא סבר ר' מאיר קדושה ראשונה יש להן דפולגתא דתנאי היא וכיון שכן אפי' מעשר דגן בארץ לאו דאורייתא ומעשר ירק אפי' דרבנן ליכא וכיון שנהגו בו איסור היאך בא והתיר, ותו קשיא אדגרסי' בפ' כיצד במס' ברכות (ל"ו א') ר' עקיבא אומר צלף אינו מתעשר אלא אבינות בלבד ואיתמר עלה אי אמר [כל המיקל בארץ הלכה] כמותו בחוצה לארץ הוה אמינא הני מילי מעשר ירק דבארץ גופיה דרבנן אלמא מעשר ירק נוהג בחוצה לארץ, ויש מפרשים דר' מאיר משל דמאי אכל שלקחו מאגודה של עם הארץ כעין עובדא דפונדקא דיאר (לעיל א') ולא גזרו על הדמאי בחוצה לארץ אלא בדגן תירוש ויצהר אבל לא בירק ואילן, וכן הא דאמר' במס' ע"ז (נ"ח ב') ריש לקיש אקלע לההוא אתרא חזא דאכלי פירי דלא מיעשרן אסר להו ואמר ליה ר' יוחנן אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה, היינו נמי בדמאי, אי נמי התם בחוצה לארץ ממש מקום שאינו כיבוש ישראל כלל, ואין חוצה לארץ בשום מעשר אלא מיעוט מקומות שגזרו בהם כגון עמון ומואב ומצרים ובבל, והם תקנת נביאים ותקנת חכמים שהנהיגו בהם (דיני) [דיני ארץ] ישראל מפני שהם סמוכות לארץ כדאיתא במס' ידים (פ"ד), אבל כבוש ראשון וסוריא חייבין מדבריהם בכל מעשרות של ודאי, אבל בדמאי לא גזרו והיינו מעשה דבית שאן.

והרב ר' משה הספרדי ז"ל סובר שאף בכיבוש עולי מצרים יש מקומות שלא הנהיגו בהן אפילו ודאי מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש שני והיינו מעשה דבית שאן שפטר רבי לגמרי, ואינו מחזור בעיני דהא קאמר והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית והיינו שיסמכו עליהם במעשר עני כדתנן בידיים אמר ר' טרפון מצרים שהיא קרובה עשאוה מעשר עני שיהו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית, אלא מעשה דבית שאן בדמאי היה, וכן במשמע, אבל מעשה דבצר קאמר בהדיא פירי דלא מיעשרי דבחוצה לארץ ממש היה, ודבר נכון ועיקר הוא, והא דתנן (דמאי פ"ב) ואלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום וכו' ופירשו עלה בירושלמי מפני שחזקת מינין הללו מארץ ישראל הן באין אבל שאר דברים אין מתעשרין דמאי, אבל ודאי י"ל מתעשרין הן, ויש מפרשים בשלקח מן הגוי ובארץ ישראל אין קנין לגוי להפקיע מיד מעשר, ואפילו למאן דאמר יש קנין מדרבנן חייב כדאמר' במס' בכורות (מנחות ל"א א') לך וקח עלי מן הגוי, אבל בחוצה לארץ אפי' מדרבנן פטור ואפי' לסוריא אפי' למאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש של גוי פטור לגמרי, והכי מפורש בשלהי פ' השולח (מ"ז א').

רש"י מסכת זבחים דף ס עמוד ב

אי קסבר קדושה ראשונה של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא - כי היכי דס"ל בקדושת הארץ

וקמיבעי ליה מי קרינא ביה לפני אלהיך או לא וקפשיט מעשר מבכור.

אפילו בכור נמי - אפילו בכור יקריב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא אית ליה שמקריבין אף על פי שאין בית כדאמרין במגילה (דף י').

מאי קסבר האי תנא - דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר אי קסבר קדשה לעתיד לבא בקדושת הארץ וקמבעיא ליה אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי יקרב ויאכל דמאן דאית ליה קדשה קסבר דמקריבין אף על פי שאין בית כדאיתא פ"ק דמגילה (דף י'). ואי קסבר לא קדשה דבטלה קדושת הארץ ומבעיא ליה במעשר משום דאינו צריך לבית ומיתאכיל בירושלים אי קרינא ביה לפני ה' אי לא אפי' בכור נמי תיבעי היכא דהוי כעין מעשר כגון בכי ה"ג שאינו צריך לבית שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו ומסיק דקסבר לא קידשה והא דפשיטא ליה בבכור משום דאיתקש בשרו לדמו ולא אכיל בשר אלא בשעה הראויה לזריקת דם ולא משנהרס זו היא גירסת הקונטרס ופירושו ואם תאמר אי קסבר לא קדשה היכי משכחת מעשר שני דאורייתא כיון דבטלה קדושת הארץ וי"ל דאי קסבר לא קידשה מוקמינן ליה למעשר שגדל בפני הבית כמו שפירש בקונטרס [גבין] בכור שקרבו דמו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים א"נ אפי' קסבר לא קדשה הני מילי קדושת הבית אבל קדושת הארץ לא בטלה ונתחייבו בתרומות ומעשרות כדאשכחנא (לקמן דף קיב:) כשחרב שילה שבטלה קדושת הבית ולא בטלה קדושת הארץ וא"ת כיון דלא קידשה והותרו הבמות יהא נאכל בכל ערי ישראל לספרים דגרסי' לקמן בפ' בתרא (דף קיב:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות מעשר נאכל בכל ערי ישראל וי"ל דלפי אותה גירסא לא מתוקם הכא אלא במעשר שגדל לפני הבית והוזקק להבאת מקום ואינו נאכל בכל ערי ישראל וקשה לפירוש הקונטרס מאי דוחקיה דרבינא לומר לא קדשה ופליג אכוליה הש"ס דקים לן ירושלים אין אחריה היתר כדתנן בפרק בתרא (גם זה שם) לימא דלעולם קסבר קדשה ובכור שנזרק דמו ונפגם המזבח דאין בשרו נאכל בפגימת המזבח ומיהו מצי למימר דלישנא דברייתא קשיתיה דקתני מה בכור אינו אלא בפני הבית דמשמע בית ממש צריך ואי קדשה למה לי בית הלא מקריבין אף על פי שאין בית ואין צריך רק מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אבל ה"ה דלעולם מצי סבר קדשה דכיון דנזרק דמו ואח"כ חרב אין אוכלין בשרו משום דאיתקש לדמו מיהו האי בפני הבית היינו בפני מזבח ולא בית ממש קאמר אבל קשה מאי קאמר אפילו בכור נמי תיבעי ולא תבעי מעשר אדרבה כיון דלא קדשה פשיטא לא קרינא ביה לפני ה' דמחיצה לאכול דאורייתא ועוד דבכור פשיטא דמפסיל ביוצא כשחרב הבית ונפלו מחיצות כיון דלא קדשה ומה צריך כלל היקישא דבשר ודם וכי תימא כשחרב הבית ונהרס המזבח אבל חומות ירושלים קיימת ולא בטלה קדושתה לענין קדשים קלים ומעשר שני זהו תימה לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא לכך נראה כמו גירסת הספרים אי קסבר קדשה אפילו בכור נמי ואי קסבר לא קדשה אפילו מעשר נמי אמר רבינא לעולם קסבר קדשה וכו' והכי פריך אפילו בכור נמי משכחת לה בלא חומות ירושלים ובלא חומת עזרה כמו שפירש בקונטרס דמקריבים אף על פי שאין בית כלומר יבנה המזבח ויזרוק הדם ויאכל הבשר אבל בלא מזבח פשיטא ליה דאינו יכול להקריב כדאמר' לעיל (דף נט.) מודה רב בדמים אף על פי שהבית קיים וכל שכן בזמן הזה ואי קסבר לא קדשה קדושת הבית לבנות המזבח וכל שכן קדושת ירושלים אבל קדושת הארץ קיימת להתחייב בתרומה ומעשר כמו בנוב וגבעון אפילו מעשר יהא פסול פשיטא דאין לו היתר בירושלים ולא גרסינן לקמן פ' בתרא (דף קיב:) מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל ואי גרסינן ליה צריך לומר דהכי פריך אפילו מעשר שני יהא פשיטא דאין חייב להעלותו ואמאי קאמרת יכול יעלה אדם דמשמע דמספקא ליה אי חייב להעלותו לירושלים או לא כיון דלא קידשה יהא נאכל בכל ערי ישראל כדתנן לקמן (שם) ואמאי צריך לאקושי לבכור דמה בכור אינו מעלהו אף מעשר אינו מעלהו אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ולא מיירי כלל בחובת העלאה אלא אם יכול לאוכלו בזמן הזה או לא וילפינן אכילת מעשר מאכילת בכור דמה אכילת בכור בעיא מזבח משום דאיתקש בשרו לדמו אף אכילת מעשר בעיא מזבח ואין שום מעשר נאכל בזמן הזה ואית ספרים דגרסי' אי לא קדשה אפילו מעשר נמי לא וה"פ אפילו מעשר נמי לא יהא נאכל כלומר דמדקבעית במעשר בזמן הזה א"כ במעשר שהוזקק להבאת מקום קבעי' אבל לאחר חורבן ההוא שמא לא נתחייב כלל במעשר כיון דלא קדשה ואפילו נתחייב במעשר כמו בנוב וגבעון מ"מ פשיטא דנאכל בכל ערי ישראל לפי הגירסא דלקמן כדפרישית אלא כי קבעי באותו שגדל בפני הבית וחרב הבית והוא פשיטא דאינו נאכל אמר רבינא לעולם קסבר קדשה ובכור דמו קודם חורבן הבית עסקינן וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ואיתקש בשרו לדמו וא"ת והא כתיב (במדבר יח) ואת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר אלמא איתקש בההוא קרא להקטרת חלב ואמר' לעיל דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו וה"ה אימורין וי"ל דקולא וחומר לחומר מקשינן ומקשינן בשרו לדמו והשתא מהך דרשא יליף לכל הקדשים דאם נפגם המזבח אין נאכלין וא"ת לפי גירסא זו דגרס קדשה קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל דלקמן פ' בתרא (דף קיט.) תניא רבי ישמעאל אומר זה וזה מנוחה ונחלה שילה ופ' בקונטרס דבקדושת ירושלים גופה ס"ל דלא קדשה ויש אחריה היתר מדלא קרי ליה נחלה כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף י'). שמעתי שמקריבין בבית חונו בזמן הזה ואוקמינן כרבי ישמעאל מיהו בזה לא דק בפירושו דההיא דמגילה (גז"ש) רבי ישמעאל ברבי יוסי וההיא דלקמן רבי ישמעאל בן אלישע בר פלוגתיה דר"ע אבל מ"מ על כרחין קסבר לא קדשה דכיון דמוקי קרא דנחלה בשילה א"כ מנא ליה דירושלים אין אחריה היתר וי"ל דשמא נפקא ליה מקרא אחרינא והרב רבי חיים מפרש דרבי ישמעאל סבר קדשה והאי דקאמר זה וזה שילה אתא לאשמועינן דשילה אין אחריה היתר דלא כמ"ד יש אחריה היתר והיינו משום דדריש מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ומדחלקו קדריש ליתן היתר בין זו לזו ופליג אמתני' דקתני שילה יש אחריה היתר דתנן (לקמן דף קיב:) באו לנוב וגבעון כו' ואין נראה כלל שהרי מוכיחים דבנוב וגבעון הותרו הבמות גבי שמואל הוא יברך את הזבח (שמואל א ט) וגם קרי ליה בפסוק במה אבל אחר ירושלים לכולי עלמא לא הותרו הבמות ואפי' מאן דאית ליה לא קדשה מצי סבר דאין אחריה היתר וכן משמע פ"ק דמגילה (גז"ש) א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חונו בזמן הזה וקאמר דהדר ביה מהא דתניא ירושלים אין אחריה היתר ואמאי הדר ביה הא קאמר התם כתנאי אי קדשה לעתיד לבא אי לא קדשה ומעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר אלא ודאי מעיקרא סבר דלמ"ד לא קדשה הותרו הבמות והדר ביה ממתניתין דמגילה וממתניתין דלקמן בפ' בתרא (דף קיב:) דירושלים אין אחריה היתר דמשמע לכולי עלמא אפילו למ"ד לא קדשה ותנאי דמייתי התם בקדשה ולא קדשה לא קאי אדרבי יצחק אלא ריהטא דהש"ס הוא משום דאיירי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא דנקיט כתנאי ומייתי פלוגתא דבתי ערי חומה דדמי לקדושת הארץ דמשווי להו אהדדי ובפ"ב דערכין (דף לב:) גבי מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע וכמה תנאי היה

יכול להביא דאיכא דאית ליה קדשה ואיכא דאית ליה לא קדשה ור"מ בפ"ק דחולין (דף ו:): קסבר לא קדשה גבי בית שאן ורבי ישמעאל דהכא ורבי יוסי דסדר עולם בפרק הערל (יבמות דף פב:): **וא"ת ומנא ליה לקמן דרבי יוחנן סבר קדשה משום מחייב מעלה בזמן הזה לעולם אימא לך דסבר לא קדשה אפ"ה אין אחריה היתר כדפי' וי"ל דאי לא קדשה לא מחייב דאינו ראוי לפתח אהל מועד דנדחו לגמרי אבל אי קדשה לא נדחו דיכול לבנות מזבח במקומו ויקריב עליו או מיירי ר' יוחנן בקטרת דלא בעי מזבח כדפי' לעיל ואין להקשות לפי' הקונטרס דגרס הכא לא קדשה ובסוף הערל (גז"ש) שמעינן לרבי יוסי דקדשה בברייתא דסדר עולם ויש חילוק כדפי' לעיל דאפילו בטלה קדושת הבית קדושת הארץ לא בטלה כדאשכחן בנוב וגבעון א"נ תני ולא סבר ליה כדבעי למימר פרק יוצא דופן (נדה דף מו:): א"נ הא דידיה הא דרביה דהכא משמיה דרבי ישמעאל וא"ת למאי דגרס קדשה הא ר"ל ס"ל אליבא דרבי יוסי (יבמות דף פא:). תרומה בזמן הזה דרבנן וי"ל כדפרישית לעיל דאפשר אפילו לא בטלה קדושת הבית קדושת הארץ בטלה ותדע דרבי יהושע שמעי' ליה עיגול בעיגולין עולה בפ"ק דביצה (דף ד:). ובסוף הערל (יבמות דף פא:). מוכח לר"ל למ"ד עולה קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן ושמעינן ליה לרבי יהושע בכמה דוכתי דאמר שמעתי שמקריבים אף על פי שאין בית ותימה הוא לומר שקדושת הבית קיימת להקריב קרבן בלא במה ולא יתחייב בתרומה אבל לעיל דאמר איפכא אתי שפיר כמו בנוב וגבעון והכא י"ל דרבי יוסי משום רבי ישמעאל קאמר ולא ס"ל ומר' יהושע י"ל דסבר דאינו מקדש אלא ו' דברים בלבד לכן יעלו העיגולין ור"א דמספקא ליה בפרק ידיעות הטומאה (שבועות דף טז:). ובפ"ק דמגילה (דף י:). אי סבר קדשה או לא קדשה ושמעי' ליה בפ"ק דחגיגה (דף ג:). גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דקסבר לא קדשה ומיהו אין ראייה משום דהרבה כרכים לאו מדברי ר"א כדפרישית פ"ק דיבמות (דף טז:). ד"ה עמון) וליתיה במסכת ידים (פ"ד מ"ג).**

תוספות מסכת זבחים דף סב עמוד א

ואחד שמקריבין אף על פי שאין בית - דקדושת בית קידשה לשעתה ולעתיד ולא דמי לקדושת הארץ דקי"ל דבטלה כדמוכח בפ"ק דחולין (ו:). גבי בית שאן שיש חילוק ביניהם כדפרישית לעיל (סא. ד"ה מאי).

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יט עמוד א

ומאי קסבר? אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה לבא, אפי' בכור נמי! אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, אפילו בכור נמי תבעי! אמר רבינא, לעולם קסבר: קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והכא בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים, ומקשינן בשרו לדמו, מה דמו במזבח אף בשרו במזבח, ומקיש מעשר לבכור.

רש"י מסכת מכות דף יט עמוד א

אי קסבר קדושה ראשונה - של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא כי היכי דסבירא ליה בקדושת הארץ וקא מיבעיא ליה מי קרינא ביה השתא בלא חומה לפני ה' אלהיך או לא וקא פשיט מעשר מבכור. אפי' בכור נמי - יקרב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא סבירא ליה מקריבים אע"פ שאין בית כדאמרין במגילה נקראת/מגילה/ (דף י:). ה"ג ואי קסבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי - ואי קסבר קדושת הבית בטלה ומיבעיא ליה במעשר הואיל ואינו צריך לבית אי מתאכיל בירושלים לפני ה' קרינא ביה אי לא אפי' בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה כגון בכור שנזרק דמו וחרב הבית ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו.

אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה והכא - דקא פשיט ליה למעשר מבכור בבכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר עסקין והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל משום דאיתקש בשרו לדמו דכתיב ואת דמם תזרוק על המזבח וגו' ובשרם יהיה לך וגו' ויליף מיניה בשעה שהיא ראויה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר ולא משנהרס המזבח.

תוספות מסכת מכות דף יט עמוד א

ואי סבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי - כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנשחט ונזרק דמו קודם חורבן דההוא הוי דומיא דמעשר כדפ"ה וא"ת אי לא קדשה אם כן לא משכחת לה מעשר דקדושת הארץ בטלה וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות אבל קשה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם א"כ במות מותרות דהא תליא כדמוכח במגילה (דף י:). ואם כן יביא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדאמרין בזבחים (דף קיב:). באו לנוב ולגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהזקק להביאו למקום ובהכי ניחא נמי קושיא קמייתא ומסיק דלעולם לא קדשה כהאי גוונא אבל קשה לגירסא זו דאמרין למסקנא דלא קדשה אם כן מאי מיבעי לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה דבלאו ההיקשא דהיכא דאכיל הוי להו כחוץ לחומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים בחוץ ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הוי ממעטינן מהך היקישא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (זבחים ס:). דמזבח שנפגם אין אוכלין קדשים קלים ואמאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מזבח ושאינה הכא דלא קדשה לכן צריך לומר דגריס לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר דקדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קדשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא אבל הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי וגריס לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לאו משום קדושת הארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו דבעינן שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון ואם תאמר ברייתא דאמר בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מזבח

אם הונחו אצל מזבח וחרב דבעי למילף מעשר מינייהו ויש לומר דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הובאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן ובודאי היה להשיב דאם כן לא שייך כלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד אלא דלא חייש ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזקוק הש"ס להעמיד בבכור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהובא אחר הבית כמו בכורים משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שהוא אחרי הבית שלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דם ואימורין כדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה דלפני ה' והשתא הוא דומיא דמעשר דודאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהובאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי שבתחלת הברייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים.

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו

הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. +/השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת. +

הלכה טו

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

כסף משנה הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא נתבאר בראש הלכות תרומות בס"ד. ומ"ש הראב"ד ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזינן דרבי יהושע דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא ולא הזכיר אלא ירושלים ומקדש ממילא אית לן למשמע דבהני דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דאתו דלא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ז מהלכות מעשר שני וצ"ע. ומ"ש עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דאע"פ"כ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמא בזמן החרבן יותן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת אני תמה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה וחיידוש גדול הוא והיה צריך להביא ראייה. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצ"ע:

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תלד ד"ה ז) וא"כ

ז) וא"כ כיון דבש"ס ערכין מדמה קדושת הארץ לקדושת ערי חומה ולמ"ד קדושת ארץ בטלה קדושת ערי חומה נמי בטלה ובטלה קדושת מחנה ישראל שבערי חומה. ה"ה דבטלה קדושת ערי חומה ה"ה דבטלה קדושת מחנה ישראל שבירושלים. והרמב"ם סוף פ"ו מהלכות בית הבחירה חילק בין קדושת מקדש וירושלים בין קדושת שאר א"י דקדושת מקדש וירושלים משום שכינה ושכינה לא בטלה כו' עיי"ש. ולפענ"ד קדושת ירושלים משום שהוא מחנה ישראל כמו מחנה ישראל שבמדבר וכנ"ל מש"ס זבחים (דף נ"ה ע"א) וא"כ כשגלו ישראל בטל קדושת ירושלים:

ר' חיים הלוי הלכות שמיטה ויובל פרק יב

...ולפי זה מיושב היטב דברי הרמב"ם דלעתיד לבוא יקדשו בתי ערי חומה, אף אם נפרש דקאי גם על מקומות שקידש עזרא, דכיון דהדין דביאת כולכם הוא שייך לעצם ירושת הארץ לענין שמיטות ויובלות ותרומות ומעשרות, וא"כ הא נמצא דירושת הארץ לענין שמיטות ויובלות ותרומות ומעשרות נשלמת ע"י שני הירושות יחד, דירושה שניה אהניא לעצם קדושת הארץ, וירושה שלישית תהני להשלים קדושתה ודין ירושה שלה בביאת כל ישראל שהוא זה ביאת כולכם האמור בתורה, וא"כ י"ל דהוא הדין לענין קידוש בתי ערי חומה, כיון דהם תלוין ביובל, ועצם דינה של קדושת בתי ערי חומה

הוא ע"י קדושת הארץ, והוא זה מדברים התלויין בארץ, א"כ ממילא דנוהג בהם דין ביאת כולכם בעצם קדושתם כמו קדושת הארץ לענין יובל, ונשלמת קדושת הבתי ערי חומה ג"כ ע"י שתי הירושות יחד בקדושת הארץ המועילה ליובלות, אשר על כן שפיר מיירי הרמב"ם גם במקומות שקדש עזרא בירושה שניה, ומ"מ שפיר פסק דלעתיד לבוא יקדשו את הארץ ויתחייבו בתרומות ומעשרות ויתחילו למנות שמיטות ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה, ואע"ג דבהלכה דלעיל מינה פסק שכבר עשו כן בימי עזרא שקדשה לעתיד לבוא, כיון דכל הני דקחשיב נעשה חיובן ע"י שתי הירושות ביחד, דמשניהם ביחד נשלמה ירושת הארץ וקדושתה בביאת כולם, וכמו שנתבאר.

והנה הראב"ד בפ"א מהל' תרומות שם חולק על הרמב"ם וס"ל דאין צריך ביאת כולכם אלא בחלה לבד ולא בתרומות ומעשרות, ולדידי' הא ודאי דגם שמיטות ויובלות אין צריך ביאת כולכם, ותלויין רק בקדושת הארץ לחוד, וא"כ הרי ממילא דהא דלא נהגו יובלות בירושה שניה, הוא רק משום טעמא דכל יושביה לחוד, דאין זה שייך כלל לעצם ירושת וקדושת הארץ, וקדושת הארץ נגמרה עוד בימי עזרא גם לענין תרומות ומעשרות וגם לענין שמיטות ויובלות ובתי ערי חומה, וע"כ לטעמ' שפיר השיג הכא וכתב דהא דיקדשו בתי ערי חומה לעתיד לבוא היינו דוקא במקומות שלא קידש עזרא, דבמקומות שקידש עזרא הרי כבר נגמרה קדושת הבתי ערי חומה לגמרי, ולא חסר בהו תו שום קידוש כלל, כיון דקדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ולא שייך עוד קידוש בתי ערי חומה כיון דכבר נגמרה קדושת הארץ, ומיושב היטב וכמו שנתבאר.

בית הבחירה למאירי מסכת שבועות דף טז עמוד א

כבר ביארנו שכל שלא נעשה בכל אלו אינו קדוש ואפי' חסר אחת מהן לבד ואין אוכלין שם קדשים קלים או מעשר שני שאף הוא אינו נאכל אלא בתוך החומה ולא עוד אלא שכל ההמון היה מעשר שני חמור אצלם יותר מן הקדשים קלים ממה שהיו דורשים עליו לחם תמיד כדי להתוודות על הפרשתו והיו אומרי' שנאמ' עליו ואכלת לפני י"י אלהיך מעשר דגנך וכו' והיו מטריחים עצמם ובקדשים כשלא היו מוצאין בפנים אכסניא בריוח לא היו מטריחים עצמם בכך ומ"מ צריך אתה לשאול אחר שכל שחוזר אחת מכל אלו לא נתקדש מהו שקדש עזרא בבית שני ולא היו שם אורים ותומים ולא מלך לא נתקדשה אלא בקדושה ראשונה שבימי דוד ושלמה שבקדושתם נתקדשה העזרה לשעתה ולעתיד ולא הוצרכו בימי עזרא לקדש אלא שעשו כן לזכר בעלמא שהרי לא הוסיף הוא במדת העזרה לא באורך ולא ברחב ומה שיראה בקצת מקומות שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד פירושו בשאר ארץ ישראל ולענין שביעית ומעשרות אבל ירושלם ומקדש נתקדשו לעתיד כמו שביארנו במסכת מגלה י' ב':

שיטה זו שכתבנו לחלק בין שאר ארץ ישראל לירושלם ומקדש כך הוא דעת גדולי המחברים שכתבוה כן בפ"י וכל שאתה מוצא בתלמוד שיראה לך משם שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד אתה מפרשה בשאר ארץ ישראל וכל שיראה לך משם שקדשה לעתיד אתה מעמידה בירושלם ומקדש ועל דעת זה הואיל וירושלם ומקדש נתקדשו לעתיד לכל דבר מקריבין למקום בית המקדש ואף על פי שאין שם בית בנוי ולא פתח אהל מועד ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה ואף על פי שהיא חרבה ואינה מוקפת מחיצות וכן שאין שם קלעים וכן אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלם אף על פי שאין שם חומה ומ"מ קשה לפרש לשטח זו מה שאמרו בסוגיא זו למה מנו חכמים את אלו והרי נמנית ירושלים בכלל אלו במסכת ערכין ל"ב א' ויראה לי שהדברים מתחלקין לפי הענינים ואין בזה חלוק בין ירושלם ומקדש לשאר הארץ וכל שיראה מן הסוגיות שקדשה לעתיד אף בשאר הארץ נאמרה ולענין ליאסר בבמות אף לאחר חורבנה וכל שאתה מוצא מכח הסוגיות שלא קדשה לעתיד אף ירושלם בכלל כל הארץ ולענין שמותר לזרוע בשביעית ושפטורין [מן] המעשרות וכן שהוצרכה להתקדש בימי עזרא ירושלם בתודות ושיר והעזרה בשירי מנחה והארץ כלה במאמ' ובחזקה שמחזיקין בה בתורת ארץ ישראל הא קדושה שניה שבימי עזרא נתקדשה בכל אלו באחת מאלו שהרי בימי עזרא לא סמך על קדוש ראשון ואעפ"כ קדשה שלא באורים ותומים ושלא במלך ומ"מ צריכה להתקדש בכל מה שאפשר ומעתה אין מקריבין אא"כ יש בית וכן בכלם וגדולי המפרשי' כתבו בהגהותיהם שאף בקדושה שניה לא נאמרה אלא לשאר ארץ ישראל אבל ירושלם ומקדש יודע היה עזרא שעתידין להשתנות ולהתקדש בכבוד עולמי והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו וכן יראה שלא לאכול מעשר שני במקום שאין חומות ממה שכתבנו בהרבה מקומות בענין מחיצה לאכול ומחיצה לקלוט:

איגרות הרמב"ם (הוצאת שילת ירושלים תשנ"ה דף רכח) איגרת אל ר' יפת בר' אליהו הדיין בעכו

...ואני בכל זאת אינני קובל לא על חכם ולא על תלמיד ולא על רע ומידע, וראוי לקבל עליך יותר מכלם, שאני והוא (אחי) ואבא מרי זצ"ל ואתה – ארבעתינו הלכנו בבית ה' ברגש, ולא שאלת ולא דרשת...

על התשובה

ישראל כארץ נבחרת משתלשלת ונאה אליה מקדושת המקדש ובית הבחירה. "עשר הקדושות" הן למעשה בחירה אחת. בכיבוש יהושע לא היה בית-המקדש (כל מזמור קל"ב בתהלים עוסק בנענועים למקדש, והבחירה של ירושלים מופיעה בימי דוד רק לאחר שרכש את גורן ארנון היבוסי). כיבוש יהושע חל בזמן, כאשר עדיין לא היתה קדושת ירושלים ובית-הבחירה שתקוין קדושה על ארץ-ישראל כולה. כיבוש יהושע התחיל על הנובלות, מיריחו לנגב. משם לחוף הים עד לעכו, ולגליל עד לארץ נפתלי. כל חלק שנכבש נתקדש עם כיבושו. כך הלכה קדושת-הכיבוש ועברה ממקום למקום עד שהגיעה, רק בימי דוד, לירושלים, וירושלים נבנה רק לאחר-מכן, בימי שלמה, בית-הבחירה. כך שארץ-ישראל נתקדשה בכיבוש עוד לפני שהיתה קדושת בית הבחירה ואותה קדושה ראשונה, קדושת יהושע, היתה בה קדושה של כיבוש הנטל עם כיבוש הבא אחריו, ולא היה בה אלמנט הבחירה שקדושתה אינה בטלה עולמית. בית ראשון בא לעולם, לאחר שארץ-ישראל כבר נתקדשה והיתה כאן כאילי קדושה מן החוץ אל הפנים, מן הפריפריה שנכבשה-נתקדשה תחילה למרכז שנכבש-נתקדש אחר-כך.

ואולם, שונה היה המצב בימי עזרא. כשהתמכ"ם מדבר על "הזקה שהחזיקו בה עולי בבל" — היכן היתה הזקה זו? לא בפריפריה, אלא מיד במרכז, בירושלים. המלאכה הראשונה שעשה עזרא לא היתה לנאול את ארץ-ישראל, אלא לכנות את בית המקדש, לשקם את חומות ירושלים. כמוכן שלשם כך צריך שיבואו יהודים לארץ-ישראל. כדי שלא יהיה הבית בנוי בארץ מלאה עממים. כך כתוב (עזרא

306

כפרת, יסורים ונאולה

הסקת המסקנה מן המקורות. מה שנוגע לירושלים נאמר. בה (מלכים א', ה, טז) — "מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל" — כלומר, מכל ארץ-ישראל לא בחרתי בעיר אלא בירושלים בלבד שנבחרה מתוך ארץ-ישראל, אבל גם ארץ-ישראל עצמה היא נבחרת לקדושה, שהרי כך שנינו במשנה (כלים פ"א מ"ו): "עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות", אחריה באות במעלות הקדושה עיירות המוקפות חומה ואחר כך ירושלים, לפנים מן החומה, הר-הבית העזרה וכו' עד לשיא הקדושה: קדש הקדשים, "שאיין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכיפורים בשעת העבודה". ממשנה זו אנו למדים כי ארץ-ישראל היא כמין בסיס לפירמידה רבת-קומות של קדושה ובלעדי הבסיס הזה כל הפירמידה כולה מתמוטטת. אילו לא היתה ארץ ישראל נבחרת אף היא — לא היתה מנויה בין עשר הקדושות הללו.

קדושה נבחרת פירושה קדושה של השראת השכינה. בימי יהושע וכל ימי בית ראשון לא היתה לארץ קדושה נבחרת, אלא קדושת כיבוש, שהרי קדושה זו בטלה וקדושת בחירה אינה בטלה לעולם. לעומת זאת היתה הקדושה של ימי עזרא קדושה נבחרת — זו נבחרת בכך אם יש בה השראת השכינה של "לפני ה'". כך אומרים חכמינו ז"ל (מכילתא פתיחתא כה) ש"איין השכינה נגלית בחוץ-לארץ" ואצל יונה כתוב "כי מלפני ה' הוא בורח" — להיכן ברח מלפני ה' זו לחוץ לארץ.

בימי יהושע לא היתה קדושה נבחרת זו יכולה לחול, כיוון שלא היה עדיין בית-הבחירה במציאות וקדושת ארץ-

305

על התשובה

מה טיבו של זכרון זה?

ההסבר הוא, כי אכן את המקדש לא היה עזרא צריך לקדש, שהרי מקודש ועומד היה מימי שלמה; גם את ירושלים לא היה צריך לקדש — אבל את ארץ ישראל כולה מוכרח היה לקדש ע"י בניין המקדש ובניין ירושלים, ומשום-כך העמיד את שתי התודות על החומה להראות שבניין החומה יש בו כדי להקרין על סביבותיו ולקדש בקדושת השכינה את ארץ ישראל כולה. והוא שאומרת הנמרא: "זכר בעלמא הוא דעביד".

אדם שב מגלות חטאו

ההקבלה שהעלינו קודם בין גלות, חורבן וקיבוץ גלויות מצד אחד לבין חטא ותשובה מצד שני, נמשכת גם לעניין זה: שני סוגי תשובה הם. יש תשובת הכיבוש ויש תשובת השכינה וכמו שיש שני סוגי קידוש בביאה לארץ-ישראל, קידוש יהושע ע"י הכיבוש שמקדשין קטע אחרי קטע וקידוש עזרא כאשר בונים בית-המבטיחה במרכז, בעוד הארץ כולה תחת אדנות הנויים וצוררי ישראל מתנכלים לה, כך גם בנעלי תשובה: יש שמקדש עצמו בכיבוש ויש שהוא מקדש עצמו בחשראת השכינה.

"ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקנצך מכל העמים"

308

כפרת, ייסורים וטאלה

א, ה): "ויקומו ראשי האבות ליהודה ובינימין והכתנים והלוויים, לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ה' אשר בירושלים: וכל סביבתיהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב, ברכוש ובנחמה ובמנדונות", וכן (שם ב, א): "ואלה בני המדינה העולים משבי הנולה... וישובו לירושלים". המרכז לעליית עזרא — היה ירושלים.

איד נתקדשה הארץ בימי עזרא? בהזקה? הזקה כשלעצמה אינה מקדשתו בניין המקדש, בניין בית-המבטיחה הוא שקידש את ארץ ישראל! הקדושה לא הלכה הפעם מן החיקף, מן הפריפריה אל המרכז — אלא להיפך, הקדושה הופיעה במרכז, ומן הפנים פשטה החוצה כמעין נובע וחציפה את כל סביבות ירושלים ומשם הלכה את כל ארץ-ישראל, עד שנתקדשה ארץ ישראל כולה.

הרי שהמקדש של ארץ ישראל בימי עזרא היה בית המקדש, בית בחירה, מקום השראת השכינה ולפיכך פסק הרמב"ם כי קדושת הארץ שקידשה עזרא היא בית המקדש, בית-המבטיחה, בדיוק כמו שקדושת שלמה לא בטלה, מפני ששכינה אינה בטלה.

מעניינת הנמרא במסכת שבעות (טז, א) כי עזרא העמיד שתי תודות גדולות בזמן שקידש את ירושלים, ושואלת הנמרא למאן דאמר קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא — הרי שלמה כבר קידשה ולמה היה עזרא צריך את שתי התודות הגדולות? ומשיבה הנמרא: "זכר בעלמא הוא דעביד". גם הרמב"ם בפ"ו מהלכות בית בחירה כותב: "וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה שלא במעשיו נתקדש המקום".

307

בענין אסור לצאת מא"י לחו"ל (ע"י מ"ג) – חידושי רבינו חיים הלוי מפי השמועה על הש"ס חלק ב דף 23

הרמב"ם בה' מלכיה כסם טאסור לצאת מא"י לחו"ל כןאסור לצאת מבבל לשאר ארצות מנאמר בבבלה יבאו וטמה יהיו, פשטות דברי הרמב"ם דהאיסור הוא מבבל לשאר ארצות אבל לארץ אין איסור, ומהגמ' לא משמע כן דאיתא בסוף כתובה אמר ר"אסור לצאת מבבל לארץ דכתיב בבבלה יבאו וטמה יהיו ובגמ' סס אמר שמואל כסם טאסור לפאת מא"י לחו"ל כןאסור לצאת מבבל וביאר שם רש"י שהטעם הוא משום דטכיהו יטיבות בא"י ובבל ובודאי דלזה הטעם שרי לעלות מבבל לא"י, והרמב"ם הביא לימנא דשמואל והטעם דהקרא דבבלה יבאו, ובכ"ס טס דבטא ארצות כלול גם א"י, ובתוס' כתובות אף דהקרא על חורבן בית ראשון סובר ר"י דגם בגלות שני כן והיינו דילפינן גלות שני מראשון.

והנה בגלות ראשון בטלה קדושת הארץ ולא הי' על היחיד מצות ישוב בארץ ובאה העטה מקבלה טלא ישובו מבבל ור"י דסובר זהו העטה קאי גם על גלת שני דיליף גלות שני מראשון צריך לומר דס"ל דגם בגלות שני בטלה קדושת הארץ או דסובר דגם בגלות ראשון לא בטלה ואף דהי' על היחיד מצות ישוב חידסה הקבלה דלא ישוב מבבל ולכן גם גלות שני טוה בדין זה אבל אם נימא דבגלות ראשון בטלה קדושת הארץ, ובגלות שני לא בטלה אין נילף גלות שני מראשון אחרי דיש עליו המצוה של ישוב הארץ ולכן הרמב"ם דפסק דבגלות ראשון בחלה קדושת הארץ משום דקדושת הי' בכיבוש בטלה כיבוש בטלה הקדושה ובגלות שני מראשון ולומר דהקרא גם על גלות שני אחרי דנסתנה הדין בגלות שני מראשון דיט ע"י המצוה של ישוב, וכל העטה של בבבלה יבאו וטמה יהיו דהיינו טלא לצאת מבבל הוא רק לשאר ארצות אבל לא לא"י דבגלות ראשון לא הי' כלל קדושת הארץ והיתה א"י טוה לשאר ארצות אבל בגלות שני בע"כ דהעטה קאי רק על שאר ארצות ולא על א"י.